

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rok: 2011/2012

Jana ŠESTÁKOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

**ŠIKANA NA MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE
BULLYING IN MULTIGRADED CLASS**

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Marie Linková Ph.D.

Autor diplomové práce: Jana Šestáková

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: 12. 2. 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury.

V Praze dne ...12. 2. 2012.....

Podpis...Šestáková J.....

Děkuji vedoucí práce PhDr. Marii Linkové, Ph.D.
za trpělivost, cenné rady a konstruktivní připomínky.
Paní ředitelce malotřídní ZŠ Ing. Haně Kindlové
za umožnění realizace praktické části.
Mé rodině za trpělivost.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na problematiku šikany na malotřídní škole. Teoretická část se zabývá popisem a definováním tohoto sociálně-patologického jevu, zvláště jeho příčinami, formami, způsoby řešení, oblastí prevence a v neposlední řadě i radami rodičům, jak a kde danou situaci řešit, kde hledat pomoc.

Praktická část se zabývá výskytem a projevy šikany na této škole v letech 2005/2006 a 2010/2011, výsledky porovnává a zkoumá, zdali personální změna v obsazení školy, ke které v průběhu těchto let došlo, vedla ke zlepšení vztahů mezi žáky a učiteli.

The dissertation focuses on the issue of bullying at school with a small number of students.

The theoretical part deals with description and definition of social – pathological phenomena especially its causes, forms, ways of its solution, the sphere of prevention and last but not least with pupils' parents' advice. It can help to show and where the given situation should be solved and where we can look for help.

The practical part deals with the incidence and manifestations of bullying at this school between 2005/2006 and 2010/2011. The results are compared and examined and after that they are evaluated if the personal change on the part of school teachers in the course of these years led to an improvement of relations between students and teachers.

Klíčová slova

Šikana

Oběť

Agresor

Kyberšikana

Prevence

Bullying

The Victim

The Aggressor

Cyber -Bullying

The Prevention

Obsah

1.	Úvod a cíl.....	7
2.	Teoretická část	8
2.1	Šikana.....	8
2.1.1	Vymezení pojmu šikana	8
2.1.2	Tři pohledy na šikanu	9
2.1.3	Vývojové stupně šikany	12
2.1.4	Neobvyklé formy šikany	14
2.1.5	Kyberšikana	15
2.1.6	Motivy agresorů šikanování.....	16
2.1.7	Typy agresorů	17
2.1.8	Oběti šikany	18
2.1.9	Prostředky k odhalení a diagnostikování šikany.....	20
2.1.10	Vyšetřování šikany.....	21
2.1.11	Řešení šikany	25
2.1.12	Rady rodičům oběti	28
2.1.13	Rady rodičům agresora.....	30
2.1.14	Prevence šikany.....	30
2.1.15	Instituce zabývající se problematikou šikanování	40
3.	Praktická část	43
3.1	Cíl praktické části	43
3.2	Popis zkoumaného vzorku	43
3.3	Průběh průzkumu.....	44
3.4	Použité metody	46
3.5	Stanovení předpokladů.....	46
3.6	Výsledky výzkumu a jejich interpretace.....	47
3.7	Shrnutí výsledků praktické části.....	62
4	Závěr.....	64
5	Navrhovaná opatření	66
	Seznam použité literatury	68
	Seznam příloh	70

1. Úvod a cíl

Nikdo, žádný rodič nemá jistotu, že se jeho dítě nestane obětí šikany. Cesty lidských povah a činů jsou nevyzpytatelné a do soukolí agrese se může dostat každý. Jednou proto, že je příliš chytrý, jindy, že chytrý není. Šikana nemá důvod, má jen oběť, většinou nahodilou. Obrazně řečeno nesnášenou "bílou vránou" se může stát jak "pestrý papoušek", tak "obyčejný vrabec".

(Fojtíková <http://web.telecom.cz/ppp.bruntal>)

Ať už se o šikaně mluví na jakékoli úrovni, vím z vlastní zkušenosti, že žádný rodič na ni není ve skutečnosti, při prvním kontaktu, připraven, když se dotkne jeho vlastního dítěte. Vždy před něho vyvstávají otázky: „Je to opravdu šikana, kterou prochází mé vlastní dítě? Nebudu jen přehnaně ustaraný rodič, když začnu problém řešit? Co když je to jen takové vrstevnické škádlení, které časem přejde. Mám to řešit hned, nebo nějaký ten den počkat, jak se to vyvine. Jak začít? Za kým jít? Na koho se obrátit? Kdo nám pomůže?“ Myslím, že těch otázek může být i ještě víc, vždy záleží na jednotlivém přístupu rodiče při řešení problému svého dítěte.

Sama jsem se před lety v této situaci, jako rodič, ocitla a musela podstoupit velké množství nepříjemných kroků, sebrat dostatek odvahy a sil, abych své dítě ochránila.

Tato práce je proto zaměřena na problematiku šikany. V první části obecně s přihlédnutím na možnosti její prevence, druhá část se zabývá výskytem šikany s odstupem pěti let na malotřídní škole, zvláště její četností výskytu, formami v třídních kolektivech i na celé malotřídní škole. Na jednotlivých případech bude sledováno, zdali případné záporné projevy chování byly včas odhaleny a adekvátně potlačeny, či odstraněny. Záměr a zároveň cíl celé této závěrečné práce bude zhodnotit, zdali personální změny na této malotřídní škole vedly k potlačení šikany a k jejímu zamezení.

2. Teoretická část

2.1 Šikana

2.1.1 Vymezení pojmu šikana

Podle Choděry, jak uvádí Kolář (2001, s. 213), je pojem šikanování hovorovým výrazem pro pronásledování, záměrné, zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání. Dále uvádí: „ *V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází verbálními útoky či fyzickým násilím nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, že se tak děje úmyslně. Samotné jednání může spočívat buď v bezprostředním konání pachatele, anebo naopak v tom, že se pachatel nějakého jednání zdrží.*“

Šikanování je také jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

*Zahrnuje: **fyzické útoky** - v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě*

***psychické útoky** - jako jsou nadávky, pomluvy, vyhrožování či ponižování.*

*Může mít i formu **sexuálního obtěžování** až zneužívání nebo **škádlení**, které je závislé hlavně na tom, jak toto škádlení vnímá adresát.*

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

Vágnerová (2011, s. 11) charakterizuje šikanu jednoduše a několika způsoby:

- Šikana je úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou).
- Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým.
- Šikana je chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, ohrožit ho a zastrašit.
- Šikana je zneužívání moci.

Z trestního hlediska je možno šikanu postihnout, jsou-li splněny dvě podmínky trestní odpovědnosti, tj. zda je naplněna stránka materiální a formální.

Materiální stránka trestního činu spočívá v tom, že se pachatel dopustil jednání, které splňuje znaky konkrétního trestního činu tak, jak jsou vymezeny v trestním zákoně. *Formální stránka* spočívá v úmyslu pachatele takového jednání se dopustit. Míra společenské nebezpečnosti jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně. Z hlediska materiálních podmínek je nutné, aby jednání pachatele bylo zařaditelné pod skutkovou podstatu některého trestního činu. (Podle Choděry, Kolář, 2001, s. 214)

2.1.2 Tři pohledy na šikanu

Z etiologického pohledu mohou být rozlišeny 3 pohledy na šikanu:

1. Šikana jako nemocné chování

Podle Koláře, jak uvádí Fojtíková (<http://web.telecom.cz/ppp.bruntal>), je tento pohled nejběžnější a většinou také jediný. Pro první orientační posouzení je však nezbytný a nezastupitelný, v tomto smyslu lze definovat šikanování následovně: Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.

Brutální projevy šikanování se však odehrávají uvnitř skupiny, "za zavřenými dveřmi", proto je důležité, aby si učitelé všímali i "jemnějších" projevů násilí a manipulace. Ty většinou provázejí tzv. počáteční stadium šikany. Tím je někdy možné zabránit takovým

projevům agrese a manipulace, které vycházejí najevo až při šetření pokročilých či "provalených" šikan a připomínají víc atmosféru thrillerů a hororů než prostředí některé z našich škol.

„Repertoár“ agresorů bývá neuvěřitelně pestrý - od slovní agrese, vyhrožování, krádeže a ničení věcí, násilných a manipulačních příkazů (jakým je například nošení ponižující cedule, nebo dokonce pití moče či onanie před ostatními) až po brutální fyzickou agresi.

Projevy šikany lze rozdělit podle typu na:

- *fyzickou agresi a používání zbraní*
- *slovní šikanování a zastrašování zbraněmi*
- *krádeže, ničení a manipulace s věcmi*
- *násilné manipulativní příkazy*
- *zraňování izolací, oklikou a „ uměleckými “ výtvary*

Pro tuto práci byly vybrány jen některé příklady:

- Agresoři drží oběť na zádech, odhalí jí břicho a házejí kovovou mincí na pupek (tzv. pupendo), případně otevřenou dlaní nebo hranou ruky bouchají oběť do břicha (tzv. pigbelky).
- Hromadné kopání do oběti ("Pojďte si kopnout, je to zadarmo!").
- Bodání nožem do hýždě, říznutí nožem do nohy, naříznutí ušního boltce žiletkou.
- Oběť je mučena a "vynervována" až k sebevražednému či sebepoškozujícímu úniku. (Např. skoku z okna v 1. poschodí, což má za následek zlomenou nohu a potlučení.)
- Vážně míněné pokusy o vyhození z okna, shození z mostu apod.
- Agresoři oběti svážou ruce, na hlavu jí navléknou igelitový pytlík a pozorují, jak se zmítá.
- Škrcení kabelem, provazem, šálou, páskem (do ztráty vědomí a strangulační rýhy na krku nebo "jen" do "zmodrání" obličeje a dušení).
- Agresoři urážejí rodiče oběti.
- Vysmívají se slabostem a handicapům oběti.

- Agresori berou oběti peníze, zabavují ji kapesné.
- Trhají a ničí oblečení oběti.
- Oběť musí čistit agresorům boty, líbat jim boty.
- Spolužáci oběť ignorují, neodpovídají na její pozdrav, na prosbu nereagují, dělají, že neslyší.

Vnější pohled slouží také k posouzení toho, zda jsou přítomny významné projevy násilí a znaky šikany, a to záměrnost, opakovanost, nepoměr sil a samoučelnost agrese.

2. Šikana jako závislost

Podle Koláře (2001) je na počátku závislosti vlastně běžné hraní se strachem (existuje i mezi dospělými). Spočívá v nejružnějších "žertících" a jde o to, nachytat nebo dokázat tomu druhému, že má větší strach než já a svůj strach dokonale skrýt. Ze začátku to je legrace, která se najednou přesmykne do závislosti, jakou známe z drog. Agresor prožívá při trápení oběti příjemné pocity slasti, které chce opakovat a zvyšovat. Oběť se zpočátku "hře" podvolí, vyhledává ji, důvodem může být i obdiv k autoritám nebo jisté "dispozice" z rodiny. Ale pak se začne trápení zvyšovat a její křehké obrany proti bolesti, ať fyzické či psychické se prolomí.

Porozumět šikanování jako závislosti je důležité pro vedení a interpretaci výsledků vyšetřování. Vyplývá z toho mimo jiné kategorický požadavek, že nikdy se nesmí konfrontovat oběť s agresorem! Podstatné je vědět o skrytém scénáři zvláštní spolupráce mezi agresorem a zlomenou obětí a nenechat se zmást sebezníčováním a bizarním chováním oběti.

Pedagogové se někdy nechají zmást a domnívají se, že si oběť za všechno může sama, protože provokovala. To je omyl, protože se tu nejedná v pravém slova smyslu o provokaci. Navíc východisko v této nepřehledné situaci je jasné: nikdo nemá právo fyzicky ani psychicky týrat druhého člověka!

3. Šikana jako porucha vztahů ve skupině

Posledním pohledem na tento fenomén zla, bez kterého se v praxi neobejdeme, je jeho pochopení jako onemocnění celé skupiny. Šikanování je vždy těžkou poruchou vztahů v kolektivu, který podléhá infekci. Směřuje od zárodečné podoby k nejvyššímu stupni systémového ničení pozitivních vztahů mezi členy skupiny.

Šikanování zachvacuje skupiny, kde jsou vztahy mezi členy rovnocenné. Jsou to především:

- školní skupiny dětí a mládeže
- sourozenci v rodině
- sbor vychovatelů
- nájemníci domu
- vojáci základní služby
- vězni ve věznici apod.

V situacích, kdy dochází k týrání v rámci aprioritních vztahů nadřízenosti a podřízenosti nebo závislosti, mluvíme o *zneužívání moci*. Jedná se například o:

- týrání žáka učitelem
- pacienta lékařem
- vojáka základní služby důstojníkem
- dítěte rodičem
- učitele ředitelem

Pro správnou nápravu je nutné odlišit tyto dva blízké fenomény. Terapie pak musí směřovat k léčbě celé skupiny a jejích bezprostředních vztahů k okolnímu světu.

(Kolář, 1997, s. 26)

2.1.3 Vývojové stupně šikany

Ve většině případů představuje šikanování proces, ve kterém jsou patrná jednotlivá stadia. Kolář (2001, s. 35) rozlišuje *pět vývojových stupňů šikanování* ve školním prostředí.

1. stupeň - Zrod ostrakismu

V každé skupině se najdou lidé, kteří jsou nejméně uznávaní, nejméně oblíbení a právem se cítí nemilováni. Děje-li se tak ve školní třídě, jde většinou o mírné, převážné psychické formy násilí zaměřené na „neoblíbence“. Ostatní takového žáka více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, intrikují proti němu, dělají na jeho účet různé legrácky apod.

2. stupeň - Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil. Může to být před písemkou, po konfliktu s učitelem, ale také paradoxně v situacích, kdy o nic nejde - na horách, na brigádách. Pro zvládnutí nejistoty nebo "přežití" šedivého programu nutkavě vymýšlejí a většinou rychle přitvrzují "zábavu" na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. Dochází k mechanismu tzv. *scapegoatingu*, upevňování soudržnosti skupiny na účet obětí. Zážitek agresorů při týrání slabých a ustrašených spolužáků může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení zábran a oni začnou agresivní chování opakovat.

3. stupeň - Vytvoření jádra

Toto stadium je považováno za klíčový moment, kdy se rozhoduje, zda se počáteční stadium šikany přehoupne do stadia pokročilého. Jestliže se přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců nepostaví pevná hráz, potom se často utvoří úderné jádro, skupinka agresorů, která systematicky, nikoliv náhodně, začne šikanovat nejvhodnější oběti.

4. stupeň - Většina přijímá normy

V tomto stadiu pokročilé šikany jsou normy agresorů přijaty většinou a následkem toho dojde ve skupině k šokující proměně. Skupina zůstává navenek zachována, avšak místo aby fungovala, zevnitř se rozkládá. U členů přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců.

5. stupeň - Totalita neboli dokonalá šikana

Žáci jsou rozděleni na "otrokáře" a "otroky", kdy agresori sebe sama označují za nadlidi, krále atd. a své oběti za podlidi, poddané atd. Otrokáři využívají na otrocích všechno, co je využitelné, od peněz po školní znalosti. Největším důkazem moci nad těmito otroky je to, že jim otrokáři mohou způsobit bolest, znásilňovat je všemi způsoby, a oni nejsou schopni se bránit. Čas pracuje převážně pro nárůst a zdokonalování násilí.

2.1.4 Neobvyklé formy šikany

Neobvyklá forma šikany je šikana, která nás může svou podobou šokovat. Vzhledem k tomu, jak je skrytý svět šikanování ve školách rozsáhlý a spletitý, není zvláštních forem šikanování tak mnoho. Formy šikanování mají doplňující nicméně nezanedbatelný charakter.

Rozlišujeme 2 skupiny:

a) Fyzicky extrémně brutální šikana – jedná se o náhodné svědectví, neočekávanou konfrontaci. Může mít podobu sexuálního násilí a ponižení, která uvede do rozpaků a vyvolá pocit nemohoucnosti.

Např: Žáci celé třídy (školy) „lynčují“ spolužáka.

Svlékání oběti před celou třídou.

b) Změna v základním schématu šikanování – jedná se o systémovou odlišnost v organizování života ve škole, zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků a malá míra propojenosti šikany se školou. Patří sem:

- ✓ *Šikana v uzavřených zařízeních* – jde o šikanu v uzavřených zařízeních, jako jsou například učňovské internáty a výchovná zařízení, tzv. „pastáky“. Zde velmi často prorůstá parastruktura násilí do oficiální pedagogické struktury.
- ✓ *Šikanování ve škole se zvláštní organizací výuky* – zvláštnosti v organizaci výuky nezřídka podmiňují počet nakažených skupin šikanováním. Může k němu docházet nejen v kmenové třídě, ale i v propojených třídách apod.

- ✓ *Rasově podmíněná šikana* – mluvíme o ní tehdy, když je násilí ospravedlňováno konkrétní ideologií. Sem patří šikana s rasovým „nátěrem“, kdy je oběť „provinilá“ svou rasou, barvou pleti, národností nebo etnickým původem. U nás na běžných školách to jsou většinou žáci patřící k národním menšinám (Romové, Slováci apod.) Na praktických školách, kde bývá většina Romů, se obětí obvykle stávají Češi.
- ✓ *Šikana umocněná drogou* – jde o šikanu, kdy jsou agresori bezprostředně ovlivněni alkoholem nebo jinou budivou drogou, například pervitinem. Je u nich prokázána přítomnost drog, podporujících agresivitu.
- ✓ *Šikana, kde vlivní ochránci brání nápravě* – diagnostické a léčebné úsilí je komplikováno silným mocenským a ekonomickým postavením rodičů, příbuzných či známých agresorů. Například rodič iniciátora šikanování je ředitelem ve škole nebo zastává silnou mocenskou pozici, případně je finančním mecenášem školy.
- ✓ *„ Dobrovolné“ otročení* – děti jsou zotročováni „dobrovolně“, prostřednictvím peněz hvězdy a manipulátora třídy. Ony samy se aktivně domluví a sepišou seznam, kdo, kdy a jakou službu poskytne za domluvený obolus vládci třídy. Jedná se třeba o nošení tašky, oblékání kabátu, kupování svačiny, psaní úkolu apod.
- ✓ *Sexuální šikana* – v popředí šikany je sexuální násilí. Někdy bývá iniciátor a hlavní mučitel deviantní osobnost, např. sexuální agresor.
- ✓ *Šikana v rámci integrace* – handicapované dítě, které mělo být integrováno mezi nepostižené děti, je vystaveno šikaně. (Kolář, 2001, s. 131-132)

Každá z těchto šikan může rozvrátit naši správně nasměrovanou pomoc. Přitom se samozřejmě mohou dva tyto typy šikan doplňovat a kombinovat.

2.1.5 Kyberšikana

Je novým druhem šikany, který využívá elektronických prostředků. Například mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a jiné. Projevuje se například:

- zneužitím, ukradením osobních údajů prostřednictvím počítače
- virovým infikováním počítače
- zasíláním agresivních, urážlivých a obtěžujících e-mailů, spamů

- zasíláním vulgárních, či výhružných zpráv
- napadáním oběti na komunikačních webech, diskusních fórech, při chatování apod.

(Vágnerová, 2011, s. 92)

S kyberšikanou se můžeme setkat kdykoli a kdekoli, trvá delší dobu, než se odhalí nebezpečí, ale za to se šíří velmi rychle a dosahuje velkých rozměrů. Neobjevují se zde fyzické znaky šikanování (zranění, roztrhané oblečení, ztráta věcí...), což znesnadňuje odhalení této šikany školou nebo rodiči. Dochází k opakovanému zraňování osob, neboť napsaná slova si adresát může znova a znova pročítat, i když byla napsána jen jednou, tudíž neopakovaně. Divákem kyberšikany se může stát kdokoli na světě, není před ní úniku.

2.1.6 Motivy agresorů šikanování

Podle Koláře (2001, s. 85 – 86) jsou agresori – iniciátoři žáky, kteří umí svůj strach skrýt a zneužívat strachu druhých. Tváří v tvář konfliktu umí potlačovat nejistotu. Tito psychičtí siláci jsou zpravidla i fyzicky zdatní, přinejmenším ve srovnání s obětí. Vždy se u nich dá zaregistrovat nápadná, i když nereflektovaná ***krutost a silná touha po moci***.

Tyto dva motivy lze považovat za hlavní hnací motor konání agresorů.

K tomu však existují další motivy, které se k esenciálním přidávají, nebo je i předbíhají a vytvářejí společně komplikované motivační struktury. Jsou to například:

- *Motiv upoutání pozornosti* – agresor, jako herec, touží být středem zájmu publika, dělá tedy všechno pro to, aby získal obdiv a přízeň spolužáků.
- *Motiv zabíjení nudy* – šikanování přináší citově prázdnému tyranovi vzrušení a on konečně najde, co ho skutečně baví. Snad má pocit, že teď skutečně žije.
- *Motiv „ Mengeleho“* – v člověku se probudí anetický badatel, který chce nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží.
- *Motiv žárlivosti* – žáci závidí dobrému žákovi přízeň učitelů, a tak se mu mstí.
- *Motiv prevence* – bývalá oběť chce předejít svému týrání a na novém působišti začne pro jistotu sama šikanovat, případně se rychle přidá k nějakému agresorovi.

- *Motiv vykonat něco velkého* – někteří násilníci jsou odsouzeni k celkové neúspěšnosti, včetně školní. Šikanováním dokážou sami sobě, že jsou schopni výkonu.
- *Motiv anonymity* – *kyberšikana* - technicky zdatný agresor v informačních technologiích se nemusí příliš bát, že bude vypátrán.

2.1.7 Typy agresorů

V oblasti šikany rozlišujeme tři základní typy agresorů. (Kolář, 2001, s. 86)

1. *Typ hrubý*, primitivní, impulzivní, s kázeňskými problémy a narušeným vztahem k autoritě. Někdy je zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje nelítostně a tvrdě, užívá zastrašování. U těchto agresorů se často vyskytuje agrese a brutalita v rodině.

2. *Typ kultivovaný*, slušný, zvýšeně úzkostný, někdy má sadistické tendence v sexuálním smyslu. Jeho násilí probíhá beze svědků, je cílené a rafinované. V rodinách těchto agresorů je časté uplatňování náročného přístupu, někdy až vojenského vyžadování kázně.

3. *Typ optimistický*, „srandista“, výmluvný, dobrodružný, **oblíbený agresor**. Šikanuje pro pobavení sebe a ostatních. Snaží se, aby vynikla „humorná“ stránka věci. V rodině tohoto agresora bývá vysledována citová subdeprivace a chybění duchovních a morálních hodnot.

Agresora charakterizují typické prvky jeho chování a jednání:

- *snaha ovládat druhé*
- *touha dominovat*
- *bezohledně se prosazovat*
- *nezájem, lhostejnost, hostilita v rodině*
- *krutá potrestání*
- *chování, kterým se „jakoby mstí“* (Talián, 1996, s. 3)

2.1.8 Oběti šikany

Kolář (1997, s. 56 - 59) píše: „Postihnout, jak vypadá oběť šikanování, je poněkud obtížnější než zachycení charakteristiky agresora.

Téměř každá skupina si najde nějakou tu menší oběť a kritéria tohoto „vyznamenání“ jsou rozmanitá. Navíc někdy není důležité, jaká oběť vlastně je, její výběr je naprosto nahodilý. Při troše smůly se může obětí stát kterékoliv dítě.....

Nejsilnějším „magnetem“ chronicky šikanovaných obětí je jejich příliš viditelná bojácnost, která bývá v důsledku předcházejících zkušeností z vymývání mozku vystupňována do krajnosti. Důležitá je i jejich (slabá) reaktivita v zátěžových situacích. Na rozdíl od agresorů ve střetech ztrácejí hlavu, propadají panice, hrůze, malomyslnosti, výčítkám svědomí, přílišné sebekritičnosti....“

U **kyberšikany** se obětí může stát kdokoli. Vyšší riziko hrozí dětem, které jsou na mobilních telefonech a počítačích závislé. Oběť je pronásledována kdykoli a kdekoli, tj. i v „bezpečí“ domova, kde porušuje její soukromí. Tento způsob nabízí možnost zvyšovat tlak na oběť, který je vyvíjený klasickou šikanou.

Typologie obětí

Pro potřeby prevence je nutno znát podskupiny a typy obětí:

1. oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem

2. oběti „silné“ a nahodilé

3. oběti „deviantní“ a nekonformní

To znamená, že potenciální obětí bývá nejčastěji osoba, která má:

- handicap
- sociální zralost (neochota k infantilním hrám)
- nízké sebevědomí a neschopnost se prosazovat (Talián, 1996, s. 3)

Dále rozlišujeme:

- ✓ *Oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované.*
- ✓ *Oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opětovaný vztah.*

Rasová odlišnost, především barva pleti, je v šikaně samozřejmě důležitým faktorem. Zvláštní skupinu tvoří oběti, které jsou současně agresory. Zúčastňují se, zvláště ve skupině, šikanování jiných dětí.

Podle Elliottové (1995, s. 90) je většina dětí, které se staly obětí šikanování, prostě nešťastná. Šikanující je provokuje, neboť sám trpí jakýmsi problémem, a hledá si vhodnou oběť. Těmito oběťmi se často stávají inteligentní, jemní a kreativní jedinci ze slušných rodin, žádní rváči, ani děti se sklony k násilí.

Oběti jsou často šikanováním tak zdrceny, že raději ani nikomu neřeknou, co se jim děje. Šikanování se daří v atmosféře tajemství. Existují však určité znaky, které mohou napovědět, že cosi s dítětem není v pořádku.

Podezřelé projevy:

- ✓ Za dítětem nedochází domů žádný spolužák, zdá se, že nemá kamarády.
- ✓ Dítě je zaražené, posmutnělé až depresivní, nemluví o tom, co se děje ve škole.
- ✓ Špatně usíná, má poruchy spánku.
- ✓ Výrazné zhoršení prospěchu, nesoustředěnost, bez zájmu.
- ✓ Často ho před odchodem do školy nebo po příchodu pobolívá hlava, břicho apod.
- ✓ Navštěvuje často lékaře, zanedbává školu, má neomluvené absence.
- ✓ Do školy nebo ze školy chodí oklikami.
- ✓ Má potrhané oblečení, poškozené školní pomůcky nebo je bez nich.
- ✓ Ztrácí kapesné, požaduje další peníze.
- ✓ Má hlad, i když dostává z domu svačiny a obědy má také zajištěny.
- ✓ Nedokáže uspokojivě vysvětlit svá zranění.
- ✓ Odmítá se svěřit s tím, co ho trápí.
- ✓ Začíná šikanovat sourozence nebo jiné děti.
- ✓ Projevuje neopodstatněnou zlobu vůči rodičům.
- ✓ Vyhrožuje sebevraždou, nebo se o ni dokonce pokusí.

2.1.9 Prostředky k odhalení a diagnostikování šikany

Jako první krok k řešení šikany ve škole, vidí Bendl (2003, s. 87), připuštění možnosti její existence.

V současné době existuje celá řada nástrojů, které zahrnují metody *pozorování*, včetně s přímými a nepřímými znaky šikanování a *pořizováním videozáznamů*. Taktéž sem patří i *rozhovory*, *dotazníky*, *depistážní dotazníky*, *schránky důvěry* a *sociometrická šetření*.

a) *Pozorování*

V rámci pozorování je třeba se zaměřit na *přímé* i *nepřímé* znaky šikanování.

Přímé – častý posměch, hrubé žerty, pokořující přezdívky, ponižování, vydírání, omezování svobody, kruté příkazy, kopání a rány, které oběť neoplácí apod.

Nepřímé – dítě nemá kamarády, o přestávkách je samo, drží se poblíž učitele, je smutné, má poničené pomůcky, bývá uzavřený do sebe, zhoršení prospěchu, nevysvětlené odřenininy apod.

Více viz 2.1.8 (Oběti šikany – Podezřelé projevy)

b) *Rozhovor*

Bendl (2003, s. 88 - 89) klade důraz na metodu, která je na hranici pozorování a rozhovoru, tzv. *naslouchání*. Učitel se stává tzv. „vrbou“, kterému se žák svěřuje se svými problémy. Tím se dosáhne diagnostické i terapeutické pomoci případným obětem šikany.

Na některých školách tuto funkci plní školní psychologové, etopedi, sociální pedagogové, kteří mají stanovené hodiny, kdy je žáci mohou navštívit. V naléhavých případech jsou však k dispozici kdykoli.

Dále uvádí: „Ideální je, když jsou učitelé pro děti přirozenou vrbou, tzn., že se jim žáci svěřují se svými problémy, aniž by k tomu byli vyzváni.“

c) *Dotazník*

Na řadě škol jsou umístěny *schránky důvěry*, které slouží k anonymním vzkazům pedagogům, ale také na upozornění šikanování nebo jiné trestné činnosti.

Depistážní dotazníky – cíleně zaměřené dotazníky na odhalování agresorů a obětí šikany.

Sociometrická šetření – zaměřují se na sociální vztahy ve skupinách. Mezi základní sociometrické techniky patří sociometrický průzkum, který se zaměřuje na vlastní názor jednotlivých členů skupiny a jejich postavení ve skupině.

Podle Bakošové, jak uvádí Bendl (2003, s. 94), jsou nejpoužívanější tyto techniky:

- *Technika „hádej kdo“* – odhalení osoby podle daného popisu.
- *Technika odhadu času* – člen skupiny uvede čas, který by chtěl/ nechtěl trávit s ostatními v určitých situacích.
- *Technika preferenčního záznamu* – každý člen skupiny ohodnotí ostatní podle bodů.
- *Sociometrický test* - je určen k diagnostice emocionálních vazeb, tj. vzájemných sympatií a antipatií.

SO-RA-D – je podle Hrabala, jak uvádí Bendl (2003, s. 95) nejpoužívanější sociometrický-ratingový dotazník, pomocí něhož se získávají vzájemné údaje o interindividuálních vztazích mezi žáky ve třídě.

2.1.10 Vyšetřování šikany

Jestliže učitel pojme podezření a zvýší pozornost, může agresory přistihnout při činu. Pak je věc jasná a zbývá vyvodit důsledky. Jindy se o šikaně dozvídáme od postiženého dítěte nebo od jiných dětí ve třídě, popřípadě od lidí, kterým se oběť svěřila. V tom případě je jeho úkolem záležitost vyšetřit. Vyšetření šikany bývá velice obtížné. Jak si při tom učitel počíná, má dokonce mimořádný výchovný význam, ať už v kladném či záporném slova smyslu.

První reakcí učitele, který se ocitá tváří v tvář brutálnímu násilí je šok. V někom to vyvolává bezmoc a paniku, jiný reaguje zcela překvapivě, až bizarně.

Člověk v šoku vesměs reaguje špatně. Tzv. poplachový plán by měl sloužit k tomu, aby každý pedagog na škole dopředu věděl, co má v takové vyhrocené situaci dělat.

Škola by měla být schopná zajistit nezbytný sled určitých protikrizových kroků. Podle Michala Koláře, jak uvádí Fojtíková (<http://web.telecom.sz/ppp.bruntal>), by měl být postup při provalení brutální šikany následující.

1. Zvládnout šok a postarat se o oběť

Pedagog musí zvládnout svůj vlastní šok, zastavit násilí a postarat se o oběť, poskytnout jí nejnutnější pomoc a ochranu. Žák, který se stal obětí, je totiž v zoufalé situaci, bojí se o život, je třeba zraněný. Láska, soucit a odvaha mohou být tou nejdůležitější součástí pomoci.

Někdy je ale nebezpečné snažit se zastavit agresi sám, mohla by se obrátit proti pedagogovi. Těžko se může pustit slabá učitelka například mezi kluky - sportovce, kteří jsou plni nezvládnuté agrese. Musí zavolat někoho, kdo by jí pomohl.

2. Přivolat pomoc

Učitel by měl zalarmovat všechny své kolegy, ale neměl by nechat třídu bez dozoru. Vyslat pro ostatní učitele třeba žáka, který nebyl do šikanování zapojený. Situace je natolik závažná, že je třeba přerušit vyučování.

3. Zabránit domluvě

Učitelé by měli zabránit tomu, aby se třída mezi sebou domluvila, zamezit křivé skupinové výpovědi. Někdo by měl s žáky zůstat a hlídat je. Také je možné rozdělit je do skupin. Ale i ty musejí zůstat pod dozorem.

4. Poskytnout oběti pomoc a bezpečí

Někdy dochází k tomu, že postižený žák je vážně zraněný, v tom případě je třeba zavolat záchranku a informovat rodiče. Pokud zraněný není, i tak je třeba ho chránit, pomáhat mu překonat prožité trauma, uklidnit ho a utěšit, snažit se mu dodat pocit bezpečí.

5. Přivolat policii

Škola je povinná nahlásit celou věc policii, ale měla by jednat nezávisle na ní. To znamená, začít rychle, ten samý den vlastní vyšetřování. Nejlépe je vyslechnout po jednom všechny účastníky a jejich výpovědi pak dát postupně dohromady. Ideální je, když policie při svém vyšetřování vychází z materiálů a zjištění školy. Není to ale bohužel obvyklá praxe. Pro výchovnou pomoc je však zásah policie málo významný, to už je úkolem školy.

Hlavní zásady správného postupu jsou:

- ✓ Chránit zdroj informací, neprozradit ho.
- ✓ Prozradit co nejméně o tom, co nám už je, a zejména co nám dosud není známo, nebo to nemůžeme dokázat.
- ✓ Vyslechnout poškozeného, obviněného a svědky každého zvlášť a později jejich výpovědi konfrontovat.
- ✓ Všechny výpovědi pečlivě zaznamenat.
- ✓ Učitel především promluví s tím, kdo ho o šikaně informoval, nejdřív ho nechá vyprávět vlastními slovy. Pak se ho vyptá na všechny podrobnosti a okolnosti (co se dělo - přesně popsat, kde se to dělo, kdo co dělal a říkal - pokud možno doslova, kdo u toho byl...)
- ✓ Zváží se, zda jsou informace věrohodné
- ✓ Je-li referentem sama oběť, ujistit ji naší ochranou
- ✓ Došlo-li k viditelnému zranění, je třeba je vyfotografovat, popř. zapojit lékaře nebo policii.
- ✓ Následuje rozhovor s agresory.
- ✓ Dále vyslechneme individuálně i děti, které šikaně přihlížely nebo o ní věděly. V těchto rozhovorech co nejméně prozrazujeme a klademe konkrétní otázky.
- ✓ Na závěr konfrontujeme svědky a agresory a žádáme vysvětlení rozporů ve výpovědích.

Taktika vyšetřování

Na rozdíl od strategie je taktika pružná, alternativní. Závisí na odhadu vnitřního vývoje šikany, na věku dětí a na mnoha dalších okolnostech.

Zatímco u pokročilé šikany je taktika psychologicky tvrdá a odborně složitá, u počáteční je psychologicky měkká a odborně méně náročná. Nicméně metody musejí mít vždy charakter překvapení a skrytosti. Taktika vyšetřování má čtyři části:

1. Zahřívací předkolo

2. Monolog

3. Dialog

4. Konfrontace

V "zahřívacím předkole" je třeba navodit určitou atmosféru. Ta je jiná, mluvíme-li s obětí a se svědkem, a jiná při hovoru s agresorem. Zatímco v prvním případě se snažíme vzbudit pocit jistoty a bezpečí, agresora naopak znejišťujeme, využíváme napětí, momentu překvapení a šoku.

"Monolog" můžeme ve vyšetřování vynechat. Slouží k tomu, aby žák - svědek nebo agresor svými slovy řekl, co se přihodilo. Někdy se zaplete do vlastní lži.

"Dialog" není dialogem v pravém slova smyslu, jde v něm o kladení otázek vyšetřovanému žákovi a o jeho odpovědi. Po celou dobu je třeba udržovat citové napětí. Nejběžnější variantou je tzv. přitlačení ke zdi. Agresorovi jsou nabídnuty nějaké polehčující okolnosti, když se přizná, zároveň je ubezpečen, že v případě dalšího šikanování bude nekompromisně potrestán.

Při rozhovoru s agresorem je důležité, na co se ptáme a jakým způsobem. Významnou roli hraje neverbální komunikace. Např. jak se na agresora díváme (dlouhý chladný pohled znejistí), v jaké jsme od něj vzdálenosti (příliš velká vzdálenost i přílišná blízkost zneklidňují), zda on sedí a my stojíme (pocit převahy). I kladenými otázkami agresora znejišťujeme, hledáme v jeho slovech rozpory, chytáme se přeráznutí atd.

Konfrontace není nutná v každém případě. Někdy se dělá buď mezi svědky - aby se ujasnily rozpory - nebo mezi agresory. Konfrontaci agresorů (posadíme je tváří v tvář) regulujeme, sledujeme rozpor mezi slovy a gesty. "Neverbální komunikace je starší než verbální a je mnohem pravdivější," zdůrazňuje dr. Kolář.

Vyšetřování šikany je velmi citlivou záležitostí. Učitel by neměl podlehnout pocitu, že je "poslední spravedlivý", ani tomu, že se "zase tak moc nestalo". Na cestu za nápravou by měl být "vybaven" láskou k dětem, schopností empatie, soucitem a etickými normami. (Fojtíková, <http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/>)

Při vyšetřování můžeme narazit na řadu problémů:

- Od oběti lze těžko získat podrobnější a často i objektivní informace.
- Agresoři často úporně a vynalézavě lžou, používají falešných svědků a nutí oběti ke lhaní či odvolávání výpovědi.
- Pro ostatní žáky je příznačný strach vypovídat.
- Někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu.
- Někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování.

Nejčastější chyby při vyšetřování šikany:

- Agresoři a oběti jsou vyšetřováni společně.
- Berou se vážně falešní svědkové, kterým poručil šéf agresorů způsob výpovědi.
- Při vyšetřování se nebere zřetel na trauma, stud a mlčenlivost oběti.
- Bezprostředně se konfrontuje výpověď oběti a agresora.
- Často se oběť nechá odejít ze školy, případně se převede do vedlejší třídy, přičemž mašinérie šikanování se dále prohlubuje a zdokonaluje.

2.1.11 Řešení šikany

Jak uvádí Kolář (2001, s. 105) je možné rozdělit prevenci proti šikanování do čtyř základních skupin.

- *první pomoc*
- *minimální celková léčba skupiny*
- *pedagogická komunita*
- *systémová prevence školních šikan*

První pomoc:

a) pedagog

V dnešní době je již téměř nutností, aby pedagogové absolvovali tzv. “kurs první pomoci”, který je by měl doplnit odborné vzdělání pedagogů.

Jde o to, aby byl pedagog schopen poskytnout rychlou a razantní pomoc v počátečních stadiích šikanování, aby byl schopen rozpoznat signály šikany již v jejím počátku. Dále by měl být pedagog schopen rozlišit, ke kterému stupni šikanování dospělo a je-li třeba povolat specialistu.

b) rodiče

Rodiče by měli být velmi vnímaví a snažit se rozpoznat, že něco není v pořádku. Při podezřelých okolnostech by se měli pokusit k dítěti přiblížit. Pokud se jim podaří získat jeho důvěru je zde velký předpoklad, že dítě se jim svěří se svým problémem.

V případě *kyberšikany* je důležité, aby rodič uložil (vytiskl) e-maily, sms nebo webové stránky od agresora, které poslouží jako důkazní materiál. Následně pak kontaktoval poskytovatele serveru, ze kterého agresor šikanuje a požádat ho, aby útočnickovi zamezili přístup.

c) dítě

Nekomunikovat s agresorem. V případě v kombinaci s kyberšikanou, vzdát se komunikace přes internet, mobilní telefon, pomocí SMS.

Změnit svou virtuální identitu, vytvořit jinou emailovou adresu, změnit SIM kartu.

Nikde neuvádět svou skutečnou identitu, jméno, věk, adresu, telefon,....., osobní údaje o sobě a blízkých.

Minimální celková léčba skupiny:

Dalším krokem navazujícím při řešení problému šikany by měla být celková léčba skupiny. Bez léčby příčin totiž nejde zabránit tomu, aby se šikanování neopakovalo. V praxi to tedy znamená poznat a léčit celou skupinu osob, která byla šikanou zasažena, poznat a zorientovat se v systému sil vztahů celé skupiny.

- K tomuto účelu můžeme použít *diagnostiku dynamickou nebo testovou*. Lze je též možno kombinovat, neboť se dobře doplňují.
- *Dynamická diagnostika* se uskutečňuje pomocí obyčejného povídání, pozorování a ovlivňování skupiny při hravých a modelových situacích.
- *Testová diagnostika* využívá testy, případně dotazníky.

- Dalšími metodami pro celkovou léčbu skupiny jsou:

- *Metoda vnějšího nátlaku* - podle Koláře (1997, s. 101) to je nejčastěji využívaná metoda v boji proti šikanování.

Záměrem této metody je přinutit trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování a k dodržování oficiálních norem. Je však nutné, aby tato metoda zahrnovala tyto tři součásti:

1. Individuální nebo komisionální pohovor
2. Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou
3. Ochrana oběti

- *Metoda usmíření* je předstupněm léčby celé skupiny. Pokouší se zlepšit vztahy mezi oběťmi a agresory. Pro nápravu vztahů v celé třídě používá dr. Michal Kolář základní intervenční program. Jeho součástí je kromě jiného tzv. třídní charta proti šikanování, kterou děti vypracují samy.

Charta třídy proti šikanování

Motto: Šikanování a jakékoliv ubližování nebude v naší třídě trpěno. Všichni máme právo na bezpečí. Společně jsme proto domluvili pravidla, která budou chránit každého z nás. Svým podpisem potvrzujeme, že se smlouvou souhlasíme a v případě jejího porušení ponese následky.

1. Nikdy neprašším holku.
2. Nevytahuji se na slabší.
3. Budu-li chtít udělat někomu nějaký žert, nejdřív si představím, jak by bylo mně, kdybych byl na jeho místě.
4. Budu uznávat druhé bez ohledu na jejich odlišnosti.
5. Spolužákům, které někdo napadne, pomohu. Když to nezvládnou sám, řeknu to učiteli.
6. Když se učitel dozví, že nám někdo ubližuje, nedopustí, aby se to opakovalo.
7. Spolužákům, kteří stojí mimo skupinu, pomohu začlenit se do společných činností.

Pedagogická komunita:

Je velmi účinným prostředkem prevence proti šikaně. viz 2. 1. 13 (Prevence šikany)

Systémová prevence školních šikan: viz 2. 1. 13 (Prevence šikany)

2.1.12 Rady rodičům obětí

Jak píše Fojtíková (<http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/>): „Dříve se většinou rodiče nechali zastrašit. Dnes ale přibývá stále více těch, kteří nechtějí nechat týrat své dítě a brání se. Obracují se na úřad, na ministerstvo, na inspekci. A tak se rozpoutá válka, ve které obě strany svolávají armádu svých věrných a pokud možno vlivných osobností. Vzhledem k obecně lidskému sklonu očerňovat oběť, svalovat na ni vinu, je škola většinou ve výhodě. Nahrává jí k tomu i frontální nepřipravenost kontrolních orgánů - inspektorů, pracovníků úřadů, ale i ministerských úředníků.“

Přesto se však stává, že do země zadupaní rodiče se ojedinele postaví nespravedlivému verdiktu na odpor. Hledají pomoc u médií, západních ochránců lidských práv, Amnesty International, navazují kontakty s členy Evropského parlamentu, vyhledávají odborníky - specialisty apod. Mnoho z nich pak hledá novou školu podle toho, zda dokáže proti šikanování bojovat. Využívají k tomu například i internet.“

Co tedy dělat jestliže rodiče zjistí, že jejich dítě bylo šikanováno?

V první řadě je třeba všeho nechat a udělat, co jen mohou, aby mu co nejrychleji a co nejúčinněji pomohli.

- Ujistit dítě svou podporou a ochranou (stát při něm).
- Zaznamenat přesně, co se stalo. Snažit se získat, co nejúplnější obraz, co nejvíce informací o tom co se stalo, kdo co dělal, kdy a jak, případně kolik je obětí.
- Jde-li o velmi vážné ubližování, neposílat dítě do školy, dokud nemáme jistotu, že se věc řeší správným způsobem.
- Je-li to možné, zajistit dítěti ochranu (např. cestou do školy a ze školy).

Druhým krokem je návštěva školy. Pokud nemohou oba rodiče, měl by s jedním z nich jít alespoň někdo z příbuzných či přátel. Při této návštěvě jde o to promluvit s ředitelem školy a s lidmi, kteří mají dítě na starosti. Nejvhodnější je zeptat se přímo. Například:

- Jak bude šikana vyšetřovaná?
- Jak budou vyhledávání vhodní svědci?
- Zda se počítá s rizikem falešného svědectví?

- Jak bude škola chránit dítě před případnou pomstou?
- Podle čeho pozná, zda se jedná o počáteční nebo pokročilé stadium šikany?
- Jakou metodu nápravy škola použije?

Návštěva školy může rodičům přinést spásnou pomoc, ale i traumatizující zážitek.

Jak uvádí Fojtíková (<http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/>), podle dr. Koláře většinou školy reagují na sdělení o šikaně trojím způsobem:

1. *Škola* má zájem věc řešit, chce pomoci, ale jak přiznává, nemá odborné zkušenosti. Je proto nutné neodkladně se s žádostí o pomoc obrátit na odborníka. Všechny kroky jsou konzultovány s rodiči.
2. *Škola* spolupracuje s odborníkem nebo její výchovný poradce prodělal odborný výcvik a ví, o čem se jedná. (Takových škol je méně, ale už také existují.)
3. *Škola* rodiče nepřesvědčí o své odbornosti a tvrdí, že problém zvládne. Případně vůbec nemá zájem se situací zabývat a má tendenci odsuzovat dítě nebo i rodiče. Nastane-li tato varianta, rodiče by měli kategoricky odmítnout neodborný zásah, požádat o pomoc inspekci a trvat na tom, aby byl přizván odborník. Podle okolností by měli přeradit syna či dceru na jinou školu.

Rodiče také mohou podat na školu nebo jejího zřizovatele stížnost. Obrátit se na školský úřad, Českou školní inspekci, ministerstvo školství, poradnu specializovanou na práva dítěte, policii, na soud či na prezidentskou kancelář.

Třetí krok se řídí závažností šikanování, situací ve škole a dalšími okolnostmi. Doporučuje se, aby se rodiče vždy snažili navázat kontakt s odborníkem - specialistou na problematiku šikanování. Někdy (bohužel je to spíš zřídka) může být krokem k nápravě i domluva s rodiči agresora.

Při závažné šikaně lze podat trestní oznámení na agresory nebo i na školu či jejího zřizovatele. Řešením může být i hledání pomoci u rady školy nebo jiného orgánu školy, ve kterém mají zastoupení ostatní rodiče.

2.1.13 Rady rodičům agresora

Mezi rodiči agresorů převažuje skupina těch, kteří neunesou pravdu. Nedokáží přijmout skutečnost, že by jejich dítě mohlo být kruté, že by mohlo týrat slabší. Někdy dokonce zjevně nebo skrytě se svým potomkem souhlasí: "Když se někdo neumí bránit, tak si to zaslouží. I v přírodě přežívají silnější mlád'ata.", říkají.

Nezřídka dochází k paradoxním reakcím, kdy matky agresorů pláče a mají strach o život potomka. Ušlo jim, že právě on to byl, kdo ohrožoval život oběti. Argumentují i tím, že jejich dítě se muselo nějak bránit. To je stejná situace, jako když agresor zaútočí, kope do oběti a přitom prohlašuje: proč mě kopeš?

Z častých zkušeností dr. Koláře, jak píše Fojtíková (<http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/>) také vyplývá, že mnoho rodičů agresorů požaduje, aby se oběť dostavila a "řekla jim to do očí". Když to učitel připustí a pozve všechny najednou, skončí to zpravidla fiaskem.

Mnozí z těchto rodičů se také dovolávají "spravedlnosti" na nejvyšších místech. Zejména, když jsou vlivní, získávají často opravdu spojení. Tím se situace školy a cesta k nápravě značně komplikuje. A tak dochází k tomu, že skutečná spravedlnost dostane na frak a do budoucna je "zaděláno" na problémy, které mohou být mnohonásobně závažnější - pro oběť pro agresora, ale i pro "přihlížející".

Reakce obou rodičů má dítěti dát najevo, že se provinilo proti řádu, který je nad lidmi. Dítě by se mělo oběti omluvit, je-li to možné, nějak odškodnit. Rodiče by se měli omluvit rodičům oběti a ujistit je, že udělají vše proto, aby se věc neopakovala.

2.1.14 Prevence šikany

Podle Taliána (1996 s. 5-6) veškeré preventivní programy jsou koncipovány do tří úrovní:

Primární prevence se zabývá:

- vytvářením atmosféry ve společnosti – ve školách
- citové zázemí v rodinách – podpora rodin

Sekundární prevence zasahuje do oblastí:

- identifikace potencionálních agresorů (uplatnění a ocenění v zájmové činnosti, podpora pozitivního způsobu jednání)
- podpora a ochrana potenciálních obětí (techniky sebeprosazování se, umění říkat NE, relaxační metody)

Terciální prevence zahrnuje:

- ochranu před opakováním a pokračováním šikany včetně aktuální pomoci oběti a agresorovi

1. V rodině

Z pohledu rodiny je pro dítě důležité naplňovat základní potřeby, kterými se rozumí:

a) Místo (kde je doma)

- pokud tato potřeba není naplněna, lze u dítěte očekávat snížené sebevědomí, nedůvěra v ostatní lidi, tendence stranit se společnosti, neadekvátní reakce, agresivní chování, snaha urvat si své místo za každou cenu.

Toto chování se pak může projevit jak u oběti, tak i u agresora.

b) Podněty, péče a výživa

- důležitá je přiměřenost. Zasycenost aktivitami ve snaze co nejvíce dítě rozvíjet, vede k jejich stagnaci, stejně tak, jako jejich nedostatek. Výsledkem je znučenost dítěte, jejíž východiskem se může stát šikanování, jako zdroj zábavy.

c) Ochrana

- pocit bezpečí a jistoty je důležitá pro každého člověka. Dětem je lze poskytnout těmito způsoby:

- ✓ Rozhovorem o tom, co děti může ohrožovat a z čeho by naopak strach mít neměly.
- ✓ Pomáhat jim zlepšovat odhad, co je pro ně bezpečné, a co ohrožující.
- ✓ Řešit pouze to, co k jejich věku a roli dítěte náleží.

Nedostatečné naplňování této potřeby, vede dítě k pocitu ohrožení. To pak ventiluje svoji agresivitou na slabších jedincích, než je samo.

Rodiče však agresora, či oběť mohou vychovat sami svým výchovným příkladem. Toto chování je buď agresivní, nebo se projevuje neschopností řešit adekvátně nastalé situace.

d) Podpora

- podpora rodičů se projevuje tím, že dítě vnímá rodinu, jako bezpečné prostředí pro vyjadřování vlastních názorů, pocitů a přání beze strachu z odnětí lásky, ze zesměšnění nebo znevážení (Vágnerová, 2011, s. 53).

Ve většině případů dítě nemluví o šikaně proto, že necítí podporu od rodičů či nejbližších.

e) Hranice (limity)

- jsou velmi důležité pro výchovu dětí. Dítě zpočátku spoléhá na to, že je budou vytvářet dospělí, kteří ho obklopují, později by je mělo přijmout samo spolu s přijetím zodpovědnosti, v procesu učení.

Pro dítě je velmi důležitá jednotná výchova od obou rodičů, to znamená nastavení shodných hranic od otce i matky. V opačném případě se dítě stává zmatené a dezorientované v oblasti svého chování.

K vyvážené výchově potřebují děti slyšet jasná ANO a NE, která by měla být v rovnováze. Naopak jasná ANO, NE mají právo říkat, aby se staly osobnostmi, které věří ve vlastní schopnosti a nestaly se tak možnou obětí šikany, či jejím posluhovačem.

Dítě přejímá od rodičů hodnoty, podle kterých si vytváří vlastní názor na místo násilí v mezilidských vztazích – odmítne ho, nebo přijme jako normu. Každý rodič by měl své dítě učit k empatii, respektu k jiným i k sobě samému, naučit se řešit konflikty neagresivním způsobem.

V rodinách zpravidla můžeme rozlišovat tyto výchovné styly:

a) *Autoritářský styl* – vyznačuje se používáním zákazů, příkazů, striktní poslušnosti, odmítnutím názorů dítěte.

Při šikaně se může dítě s tímto typem výchovného vedení vyskytovat jak v roli *oběti*, která si nedovolí vzdor vůči silnějšímu, tak i v roli *agresora*, který přemění vznikající vnitřní vzdor na agresi vůči slabšímu.

b) Liberální styl – dítě bez hranic. Takové dítě se nenaučí znát své limity chování a může se tak stát lehce *agresorem*, který si ani neuvědomí, že jeho chování může zraňovat druhé. Taktéž se může stát i *obětí*, která nedokáže rozpoznat meze, za nimiž je chování druhých, pro ni, zraňující.

c) Demokratický styl – zohledňuje potřeby dítěte vzhledem k jeho věku. Dítě je vychováváno ke svobodě i zodpovědnosti.

U této výchovy je sice velký předpoklad, že se dítě nestane ani agresorem ani obětí, nicméně ani tento výchovný styl nelze brát jako zaručeným nástroj proti šikaně. Vždy je potřebné brát na vědomí i jiná hlediska, která tento jev ovlivňují.

2. Ve škole

Na školách je prevence šikany na místě tam, kde k ní dosud nedochází, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde o odstranění hlubších příčin, aby se problémy neopakovaly. Metody jsou ve všech uvedených příkladech přibližně stejné. (Říčan, 1995, s. 71)

Jedná se především o dodržování některých zásad, které prospívají nejen dětskému duševnímu, ale i mravnímu vývoji jedince. Pomáhají také vytvářet dobré vztahy ve škole.

a) Solidarita se slabými jako základ řízení třídy

V každé školní skupině dochází k boji o moc, ať už otevřenému, či skrytému. Učitel by měl důsledně sledovat strategii založenou na podpoře žáků, kteří se jakýmkoli způsobem odlišují od většiny ze skupiny. Jedná se především o žáky plaché, úzkostné, handicapované, méně chápavé a jiné.

Tato strategie by měla být zaměřena na možnost využívat jakoukoli příležitost k tomu, aby takové žáky povzbudila, dodala odvalu, posílila sebevědomí, či ujistila je, že jsou stejně hodnotné jako ti ostatní. Vhodné jsou proto do výuky zařadit takové aktivity, o kterých učitel ví, že v nich takoví žáci vynikají.

Tato orientace na tzv. outsiders, jak píše Říčan (1995, s.74), je v jistém smyslu obět'. Je to obět', kterou má učitel přinést, chce-li předcházet šikaně. Zároveň to pro učitele znamená stálý zápas o důvěru dětí, kterou by jinak bez problému získal, kdyby souhlasil s názory většiny a podporoval jejich zájmy, či uzavíral alespoň přijatelné kompromisy.

b) Podpora autority učitele

Jedno z účinných opatření je plně v moci ředitele školy, který se může za své učitele důsledně stavět a jejich autoritu podporovat za všech okolností, pokud mu to učitel svým chování sám neznemožní.

K dalším opatřením je dobré překonat tzv. *mýtus dokonalého učitele*.

Každý učitel má právo požádat o radu či pomoc svého kolegu nebo ředitele bez toho, že bude riskovat ponaučování, dokonce někdy i před svými žáky.

Autorita učitelů na druhém stupni trpí tím, že se jich ve třídě střídá celá řada. Na prvním stupni je velmi důležité, aby učitel šel se svými žáky od prvního do pátého ročníku, neboť jen tak je mu dána příležitost dobře poznat své svěřence a poskytnout jim pocit bezpečí.

c) Posílení demokracie ve třídě a ve škole

Jde především o výchovu dětí k demokracii, která je součástí pedagogické komunikace nejen během vyučovacího procesu, ale i mimo něj. Měla by zajistit příznivé emocionální klima mezi žáky a učitelem, ale i mezi žáky navzájem. Začíná probíhat od prvního ročníku povinné školní docházky a zahrnuje i komunikaci učitele s rodiči dětí.

Hlavní zásady: (Říčan, 1995, s. 78)

- ✓ Ptát se dětí na jejich názory a přání
- ✓ Dávat dětské skupině možnost volby
- ✓ Pěstovat žákovskou samosprávu
- ✓ Otevřeně informovat rodiče o problémech školy i o nepříjemných událostech, o chybách, ke kterým došlo
- ✓ Umožňovat rodičům co nejčastější přístup do školy
- ✓ Podněcovat aktivitu rodičovské organizace na škole

d) Hodnotová výchova

Je nezbytnou součástí prevence šikany. Spočívá v tom, že žáci získávají vědomosti o hodnotách naší společnosti. Rozumí se jimi:

Úcta k životu jako takovému a zvláště k lidské bytosti, solidarita, soucit, obětavost, čest apod. Důležitý je osobní příklad učitele, který svým chováním těmto hodnotám žáky učí. Další technikou ideové výchovy je vypracování tzv. Charty třídy, která se vytváří diskusí na téma, jak by se měl chovat učitel k žákům, žáci k učitelům a žáci k sobě navzájem. Děti samy formulují stručné zásady, jimiž by se toto chování mělo řídit. Pedagog diskusí pouze usměrňuje. Příklad Charty třídy - viz kapitola 2. 1. 10 (Řešení šikany)

e) Princip kooperace ve výchově

Spočívá ve spolupráci žáků v jednotlivých skupinách třídy. Tyto skupiny nevznikají náhodně, ale jsou sestavovány učitelem tak, aby byly téměř rovnocenné. To znamená, že učitel při tvorbě skupin musí vycházet ze schopnosti všech žáků třídy. Touto metodou pak docílí zapojení i tzv. outsiderů do skupinových aktivit.

Podstatné je, že za výkon je hodnocena celá skupina, nikoli jednotlivec. Výsledek týmové práce může prezentovat kterýkoli její člen, což zaručí zodpovědnost každého ze skupiny, co se ostatní členové naučí.

Specifickým typem skupinové práce je *projekt*.

Podle Vrány, jak uvádí Bendl (2003, s. 143) je projekt podnikem žáků, kteří se podílejí na jeho přípravě, plánování, organizaci, realizaci a evaluaci. Taktéž téma projektu se může dotýkat problematiky kázně.

f) Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie

Mediální násilí svádí k jeho napodobování. Působí velmi negativně na celý citový život jedince, snižuje citlivost dětí ke kultuře, oslabuje pro kázeň a řád. Stejně je tomu i u pornografie. Každý dospělý jedinec je odpovědný za to, na co nechá své svěřence dívat nebo jaké mediální hry je nechá hrát.

g) Osvěta

Žáky je nutné o této problematice včas a vhodným způsobem informovat. Záleží jen na tom, kterou formu sdělení si škola, nebo její učitele vyberou.

Tuto osvětu lze tedy provádět: (Bendl, 2003, s. 125 – 139)

- letáčky, informačními brožurami
- videoprogramy
- diskusí ve škole, ve třídě

Problematiku šikany může také učitel začlenit do běžné výuky formou osobnostně-sociálních aktivit, které prostupují napříč vyučovacími předměty. Tato osobnostní, sociální a morální výchova se pak v předmětech objevuje *teoreticky* a *prakticky*, což se projevuje výcvikem sociálních dovedností, které jsou spojeny s prožitkem

✓ Teoretický model - využívá obsahů vyučovacích předmětů. (Ve své práci uvádím jen některé možnosti začlenění prevence šikany do výuky. Možností je v každém předmětu samozřejmě víc, záleží jen na učiteli, jakým způsobem tuto problematiku uchopí.)

- *Český jazyk a literatura* – Problematiku prevence a řešení šikany lze zabudovat do diktátových textů a pravopisných cvičení, do větných rozborů i analýzy některých literárních děl, slohu.

Parry a Carrington (1997, s. 100) zdůrazňuje vhodnost používat veršů a povídek v tzv. „Šikanských“ verších, jako literárních prostředků v boji proti šikaně. Uvádí: „Próza a poezie mohou pro děti často představovat mocný prostředek k vyjádření jejich myšlenek a pocitů týkajících se šikanování, ať již se ho účastnily jako svědek, oběť, nebo pachatel.“

- *Dějepis* – Napomáhá motivovat děti ke šlechetnému, rytířskému chování. Prostřednictvím obrázků z dějin, pohádek, románů, lze toto chování aplikovat i do situací v každodenním životě.

Velmi dobrá je skupinová diskuse o vhodném nebo nevhodném způsobu řešení jednotlivých životních situací.

✓ Praktický model – rozvíjí a podporuje pozitivní společenské vztahy.

Používá k tomu nejrůznější hry, cvičení nebo dramatickou výchovu, popřípadě sociálně psychologický výcvik. Jde především o učení k sociálním dovednostem, jak řešit konflikty.

- *Dramatická výchova* – V rámci různých scének nebo diskusí, lze modelovat různé situace či hry typu „co kdyby“. Žáci si díky možnosti přehrávání situací šikanování nacvičují, jak odolávat nátlaku nebo odolávat provokacím. Důležitá je možnost být v roli druhého, tzn. agresor v roli oběti a oběť v roli agresora.

h) Vytvoření zdravého jádra třídy

Je účinným preventivním prostředkem v boji proti šikanování. Pro vývoj třídy je ideální, pokud se toto jádro vytváří kolem sociálně nejvyspělejších žáků, kteří se dokáží od negativních projevů chování ve třídě distancovat a naopak přátelsky působit jak na spolužáky, kteří jsou hlavním zdrojem problémů, nebo naopak obětí třídní atmosféry.

Vhodný je též vznik tzv. „*Třídní komunity*“, jejímž posláním je zapojit žáky třídy do svobodného způsobu spravování moci ve třídě a to tak, aby všichni žáci třídy měli významný vliv na dění ve třídě. (Kolář, 2001, s. 191 – 192)

i) Práce s (potenciálními) agresory

Hlavním úkolem je potřeba agresivní sklony dětí, které se přímo šikany účastnily, šikaně přihlížely, nebo podle jejich způsobu chování lze agresivní chování předpokládat, tlumit. Pedagog je nesmí odsoudit ani odepsat, ale naopak s nimi v tomto směru pracovat. Říčan (1995, s. 87) doporučuje tyto postupy:

- *Užívat co nejvíce pochvaly.*

- *Zaměstnat je činností.*

- *Učit je sociálním dovednostem.*

- *Povzbuzovat empatii.* – Přístup je založen na myšlence, že agresor má být seznámen s utrpením oběti, které si často neuvědomuje. Nedokáže si představit, jaké příkoří a utrpení způsobuje a co se odehrává uvnitř oběti.

- *Pomáhat jim, aby si vybudovaly osobní perspektivu.* – Podle Bendla (2003, s. 115) jde o to, aby: „Žáci věděli, co mají čekat od budoucnosti.....Dítě s ujasněnou osobní perspektivou má před sebou pevný bod, cíl, metu či maják, jeho dosažení ho motivuje k přijatelnému chování. Perspektiva pro ně představuje zdroj pocitu bezpečí, jistoty, pramen sebedůvěry a zřídlo sebevědomí.“

Bendl (2003, s. 115- 123) k těmto postupům přidává ještě další:

- *Odplavování stresu a agresivity*. – Lze pomocí relaxačních technik, vyhraněnými prostory pro legální praní žáků, nabídky „vzrůša“, Survivalem Trips aneb poživacími pochody, výjezdy na doraz.
- *Behaviorální přístup*. – Ukázka a nabídka alternativních způsobů prosazení se ve skupině, používání alternativních trestů.
- *Získání agresorů na svoji stranu*. – Lze dosáhnout těmito způsoby:
 - ✓ Přátelskou domluvou.
 - ✓ Dohodou o výhodách pro vůdce třídy.
 - ✓ Pověřením odpovědným a náročným úkolem.
 - ✓ Udělením funkce ochránce slabých.
- *Usmířením agresora a oběti*.
- *Změna prostředí aneb Převezení agresora (oběti) do jiné třídy (školy)*.

j) Práce s (potenciálními) oběťmi

Přístupy, které vedou k úspěšnému boji proti šikaně:

- *Vyhýbání se šikanování*. – potencionální oběti by se měli zdržovat ve skupině svých vrstevníků v době přestávek, obědů či při cestě do školy nebo domů.
- *Pěstování odolnosti vůči projevům násilí*. – Bendl (2003, s. 104) uvádí tyto metody:
 - ✓ Zed' sporů – ve hře jde o to, aby účastníci hry dovedli snášet urážky na svou adresu, aniž by druhé staně opláceli stejně, popřípadě přešli od verbálního sporu k násilnému.
 - ✓ Otloukáněk – obdobné „zdi sporů“ – kritice je vystaven jedinec. Ostatní účastníci se v této aktivitě střídají.
 - ✓ Ranní skupinky – terapeutická cvičení vhodná pro vytipované děti, které jsou zakřiknuté, neprůbojné, ostýchavé s nedostatkem sebedůvěry. Vedením jsou pověřeny učitelé nebo školní psychologové, kteří vedou své svěřence k průbojnosti, k vyjadřování a formulování vlastních pocitů, přímému kontaktu s rozhovorem s druhou osobou.

- ✓ Výchova k násilí – Podle Říčana (1995, s. 91) jde o to, aby byly děti vychovávány tak, aby se dovedly prát. Nebály se ránu přijmout ani ránu dát. Přičemž je důležité, aby tuto schopnost uměly využívat k dobrému. Ta spočívá v odvaze zastat se napadeného, postavit se na jeho stranu.
 - ✓ Pohotová zásoba slov – jde o pohotovou zásobu slov, kterou by dítě s jakýmkoli handicapem mělo mít připraveno pro případný útok agresora.
 - ✓ Humor – u této metody je nutné, aby případná oběť se uměla zasmát sama sobě.
 - ✓ Trénink asertivity - vhodné jak pro oběť, tak i pro agresora. Nabízí možnost alternativní způsoby reakcí na své vrstevníky. (Parry- Carington, 1997, s. 80)
- *Posilování sebevědomí.* - důležitá je přímá chuze, neuhýbání pohledem a rázný krok. Toto se lze naučit například v kurzech sebeobrany. Je nutné, aby se případná oběť tyto dovednosti naučila alespoň předstírat.

k) Dozor ve škole

Dozor dospělých nad žáky je účinným preventivním prostředkem proti šikaně při dodržování určitých zásad. Mezi tyto zásady patří nejen dozor na chodbách o přestávkách, ale i ve třídách. Dobrá je tzv. „inventura“ málo frekventovaných prostor a zákoutí s jejich pravidelnou kontrolou.

Dozor může vykonávat jak učitel, vychovatel, školník, ale také dospělá osoba z řad rodičů.

Na některých školách experimentují s dozorem z řad žáků, který má dvě podoby.

- *Hlídka proti šikanování* – za členy této hlídky jsou vybíráni starší, zodpovědní žáci, kteří mají u ostatních spolužáků autoritu.
- *Kozel zahradníkem* – žáci, kteří se sami podíleli na šikanování, jsou pověřeni úkolem dohlížet na to, aby k šikanování nedocházelo.

Existují i alternativní způsoby dozoru. Jedním z nich je *kamerový systém*, který bývá však napadán jako omezování osobní svobody, ale je považován za nejúčinnější.

Dalším způsobem je *momentka*, která staví na momentu překvapení a na optickém zachycení agresora při činu pomocí fotoaparátu či videokamery. (Bendl, 2003, s. 102)

l) Systémová prevence školních šikan:

Podle Koláře (2001, s. 198) by prevence měla obsahovat tzv. sedm vrstev.

- ✓ Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
- ✓ Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže šikanování detekovat a účinně léčit.
- ✓ Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence proti šikanování.
- ✓ Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů.
- ✓ Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
- ✓ Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveni ochránit žáky před šikanováním.
- ✓ Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi.
Je důležité umět rozlišit, ke kterému stupni šikanování dospělo a je-li třeba povolat specialistu.

2.1.15 Instituce zabývající se problematikou šikanování

Podle Vágnerové (2011, s. 131) je důležité, pokud si rodiče nejsou jisti, na kterou organizaci se obrátit, zavolat na:

a) Rodičovskou linku – 840 111 234

Ta se zabývá odborným poradenstvím a nabízí krizovou pomoc především rodičům a prarodičům v celé ČR.

Další instituce jsou:

b) Linky důvěry a Krizová centra – poskytují telefonickou pomoc v krizových a obtížných situacích.

Kontakty lze najít v jakémkoli telefonním seznamu.

Uvedu zde jen: Linku bezpečí a Krizové centrum (nadace Naše dítě) – 800 155 555, která je dostupná 24 hodin denně po celé ČR.

Bílý kruh bezpečí – 257 317 110 – pro Prahu - poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů.

Kontakt pro další města je uveden na internetových stránkách: <http://www.bkb.cz/>

c) *Internetové poradny* – poskytují přímé poradenství těm, kteří mají podezření na šikanu, nebo nevědí, jak postupovat.

Vágnerová (2011, s. 132) uvádí tyto internetové adresy:

www.minimalizacesikany.cz

www.linkabezpeci.cz

www.internethelpline.cz – určen pro kyberšikanu

d) *Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)* – školské poradenské zařízení, které je zřízeno v každém regionu ČR. Vypracovává intervenční plán práce s třídním kolektivem.

e) *Střediska výchovné péče (SVP)* – školská zařízení poskytující bezplatné diagnostické, preventivně-výchovné a poradenské služby dětem a mládeži, jejich rodičům i pedagogům. Při řešení šikany pracují střediska:

- s přímými účastníky šikany

- s třídními kolektivy

- s rodiči

- s pedagogy

Nabízejí tyto služby:

- ambulantní konzultace

- celodenní péči

- preventivně - výchovný pobyt

f) Sociální pracovníci a sociální kurátoři

Orgány sociálně-právní ochrany dětí a mládeže, které jsou ve většině případů umístěny na městských a obecních úřadech. Kurátoři mají ze zákona povinnost chránit zájmy dětí. Podporuje rodiny a pomáhá řešit vzniklé problémy.

g) Neziskové organizace zaměřené na prevenci

Různá občanská sdružení věnující se problematice šikany.

h) Dětská psychiatrie a psychiatrické léčebny

Pro děti, které byly vystaveny těžké formě šikany. Většinou léčba probíhá ambulantně, výjimečně s hospitalizací.

i) Diagnostické ústavy

Jsou nabízeny dětem, kterým se nedaří v běžných podmínkách respektovat autoritu dospělých a jejichž chování se výrazně odchýlilo od běžných norem naší společnosti. (Vágnerová, 2011, s. 137)

3. Praktická část

3.1 Cíl praktické části

Cílem této praktické části bude zjistit případné formy a četnost šikany na malotřídní škole.

Zjištěná aktuální data (šk. rok 2010/ 2011 – dále A) porovnat s daty získanými šetřením před pěti lety (šk. rok 2005/ 2006 – dále B)

3.2 Popis zkoumaného vzorku

V obou případech (A i B) byli zkoumanou skupinou žáci navštěvující stejnou vesnickou malotřídní školu ve věku 6 – 11 let.

U A se jednalo o celkový počet 22 zapsaných žáků. Průzkumu se zúčastnilo 19 žáků – jeden žák z prvního ročníku byl nepřítomen. Jedna žákyně z druhého ročníku má individuální plán, tudíž se nemohla zúčastnit a jeden žák z druhého ročníku se týden před průzkumem odstěhoval s rodiči a začal navštěvovat jinou základní školu v místě svého nového bydliště. (viz tab. 1A)

V 1. a 2. ročníku bylo po 6 žácích, ve 3. ročníku 2 žáci, ve 4. ročníku 3 žáci a v 5. ročníku 2 žáci. Škola má dvě víceročnickové učebny. V první učebně byl umístěn 1 a 2. ročník, v druhé pak 3., 4., a 5. ročník.

U B se jednalo o celkový počet 31 žák, kteří se v plném počtu průzkumu zúčastnili. (viz tab. 1B)

Z toho 5 žáků bylo z 1. ročníku, 8 žáků z 2. ročníku, 7 žáků z 3. ročníku, 8 žáků ze 4. ročníku a 3 žáci 5. ročníku. Ve dvou víceročnickových třídách byly rozděleny takto: V první třídě byl 1., 2. a 5. ročník, v druhé pak 3. a 4. ročník.

Tabulka č. 1A,B: Popis zkoumané skupiny

1A

ročník	žáci	chlapci	dívky
1. r.	6	4	2
2. r.	6	3	3
3. r.	2	1	1
4. r.	3	1	2
5. r.	2	0	2
celkem	19	9	10

1B

ročník	žáci	chlapci	dívky
1. r.	5	1	4
2. r.	8	1	7
3. r.	7	4	3
4. r.	8	6	2
5. r.	3	0	3
celkem	31	13	18

3.3 Průběh průzkumu

A

Průzkum probíhal přibližně 14 dní před letními prázdninami na malotřídní škole se souhlasem a pomocí paní ředitelky a s pomocí třídní učitelky z druhé třídy. Nejdříve bylo pracováno s žáky 3., 4. a 5. ročníku. Třídní učitelka je zároveň ředitelkou této školy. Žáci, za její účasti, byli seznámeni s problematikou šikany a jejími formami.

Bylo překvapivé, jak zvláště žáci ze 4. a 5. ročníku dobře reagovali na otázky s touto problematikou. Bylo znát, že jsou dobře obeznámeni s problémem šikany a že slovo „šikana“ jim není cizí. Vcelku velmi dobře i definovali co je a co není šikanování zvláště ve vztazích mezi žáky, dětmi, mládeží. Neuvědomovali si však, že šikana může probíhat i ve vztahu dospělí, dítě nebo mladší žák či starší žák.

Následně paní učitelka byla požádána, aby odešla ze třídy, a žáci tak mohli vyplnit anonymně dotazník, s jehož částmi jsem je nejdříve seznámila. Každou otázku jsem předčítala zvlášť. Pokud některý žák nerozuměl, co se po něm žádá, vysvětlila jsem ji jinými slovy. Žáci se dotazovali, zdali mají do svých odpovědí včlenit i chlapce, který se týden před průzkumem odstěhoval. Vzhledem k tomu, že žák byl na této škole téměř celý školní rok, považovala jsem za vhodné, aby i jeho do svých odpovědí zahrnuli, přestože se průzkumu nezúčastnil. Vše proběhlo v přátelské atmosféře.

Další vyučovací hodinu jsem pokračovala ve třídě druhé paní učitelky se žáky 1. a 2. ročníku, která byla velmi nápomocna. Již týden před mým příchodem žáky seznámila s problematikou šikany v rámci hodiny prvouky na multimediální tabuli v tématu „Lidé kolem nás“. Stačilo tedy dětem připomenout, jaké chování je správné a jaké ne. Připomněla jsem, s jakými formami šikany se žáci mohou setkat, a za pomoci pí. učitelky jsme vytvořili malé scénky pro prvňáčky. Aktéry byli žáci z 2. ročníku, aby lépe pochopili daný problém. Žáci měli možnost vyjádřit se k otázkám, kterým nerozumí. Většinou se tyto dotazy vázaly ke zmiňovaným scénkám a na zahrnutí do odpovědí chlapce, který se odstěhoval.

Vyplňování dotazníku proběhlo taktéž anonymně bez přítomnosti pí. učitelky s druhým ročníkem v místnosti pro družinu. První ročník zatím pokračoval ve výuce. Následně jsem s nimi pracovala individuálně taktéž bez přítomnosti učitelů, a to tak, že jsem si je brala z výuky jednoho po druhém a společnými silami jsme dotazníky vyplnili. Děti byly ujištěny, že vše zůstane utajeno.

B

Průzkum probíhal přibližně začátkem června ve školním roce 2005/ 2006 ve výše jmenované škole se souhlasem tehdejšího pana ředitele a s pomocí třídních učitelů v jednotlivých třídách.

Nejdříve bylo pracováno se žáky 3. a 4. třídy. Třídní učitel byl zároveň ředitel této školy. Po seznámení s problematikou šikany, jako v případě A, byli žáci vyzváni, aby každý, sám za sebe, vyplnil anonymně dotazník. Pan učitel byl požádán, aby odešel ze třídy. Ten však odmítl i přes to, že mu bylo umožněno shlédnout zmiňovaný dotazník.

Následovala práce ve třídě paní učitelky se žáky 1., 2. a 5. tř., která byla velmi vstřícná. Žáky jsem opět seznámila s problematikou šikany, jejími formami a za její pomoci jsme taktéž vytvořili malé scénky pro prvňáčky. Aktéry byly děti z 2. a 5. ročníků. Prvňáčci vyplňovali dotazník individuálně, jako v případě A.

3.4 Použité metody

Ke zjištění četnosti a formy šikany v třídních kolektivech a na malotřídní škole venkovského typu jako celku, byl použit nestandardizovaný dotazník (viz příloha č. 1). Byl vypracován podle Depistážního dotazníku šikanování II. (Kolář, M., 2001, s. 224 – 225).

Dotazník je anonymní. Byl upraven v bodě 11. a 16. o přidané slovo „učitel (ka)“. Žáci zde vyplnili pouze školu, datum, třídu a pohlaví a odpověděli na uvedené otázky.

Dotazník obsahuje 23 uzavřených otázek, ve kterých žáci zakroužkovali pouze pravdivou odpověď. Je složen ze dvou částí. První část je zaměřena na třídní kolektiv, druhá na školu jako celek.

3.5 Stanovení předpokladů

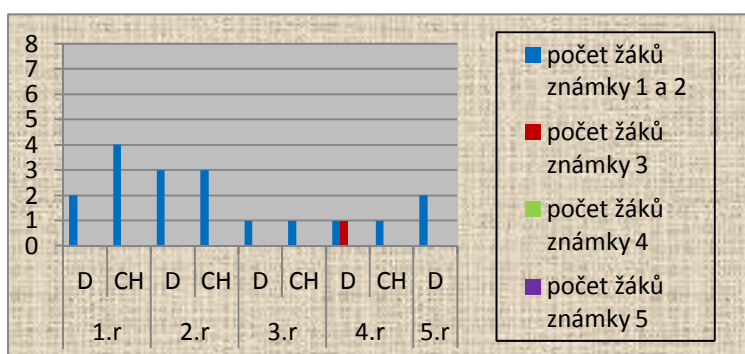
- ✓ Lze předpokládat, že více než polovina žáků této malotřídní školy se s šikanou osobně setkala (ověřováno pomocí dotazníku – položka č. 6, 7, 11, 12, 16).
- ✓ Lze předpokládat, že většina z těch, kteří jsou šikanováni, se setkávají se šikanou psychickou (ověřováno pomocí dotazníku – položka č. 8, 13).
- ✓ Lze předpokládat, že téměř všichni (z celé školy i z ubližovaných) si myslí, že je dobré požádat o pomoc učitele (ověřováno pomocí dotazníku – položka č. 19).
- ✓ Lze předpokládat, že více jak polovina žáků, kterým je ubližováno, to sdělí rodičům (ověřováno pomocí dotazníku – položka č. 21).
- ✓ Lze předpokládat, že se změnou personálního obsazení školy, došlo ke zlepšení vztahů mezi žáky a učiteli.

3.6 Výsledky výzkumu a jejich interpretace (viz příloha č. 2)

A

- Podle odpovědí (otázka č. 1,2,3) uvedených v dotazníku jsou *všichni* žáci ve svých třídách spokojeni, mají ve třídě dobrého kamaráda, i když jen 37% žáků z celé školy patří do nějaké party.
- Většina žáků má podle vysvědčení velmi dobré chování (otázka č. 5). Celkový prospěch žáků této školy patří k nadprůměrným (otázka č. 4), (viz graf č. 1A).

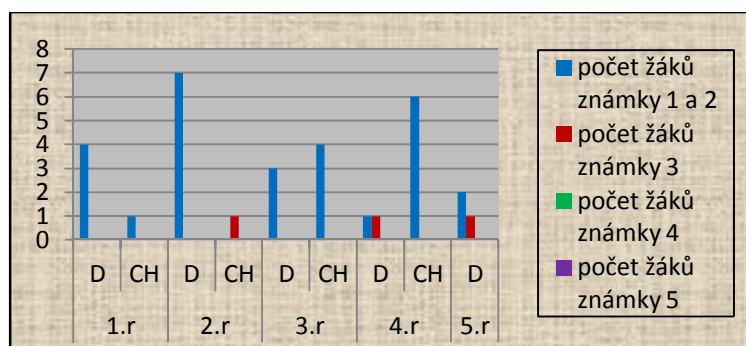
Graf č. 1A: Prospěch žáků ZŠ v jednotlivých ročnících u dívek (dále jen D) a chlapců (dále jen CH) ve školním roce 2010/2011.

B

- Před pěti lety z odpovědí uvedených v dotaznících bylo 93,5% dětí ve své třídě spokojeno. Jen jedna dívka z 1. a 2. třídy byla ve třídě nespokojená. Všechny děti, vyjma jedné dívky z 5. třídy, označily v otázce č. 2, že měli ve třídě dobrého kamaráda a téměř 55% dětí z celkového počtu 31 žák patřilo ve třídě do nějaké party.
- I v tomto případě měla většina žáků velmi dobré chování. Jen jeden chlapec z 3. třídy dostal v pololetí dvojku z chování pro opakované přestupky. Celkový prospěch žáků této školy patřil v letech 2005/2006 k nadprůměrným. (viz graf č. 1B)

Graf č. 1B: Prospěch žáků ZŠ v jednotlivých ročnících u dívek a chlapců ve školním roce 2005/2006.

Shrnutí A-B: Z výsledků obou období je patrné, že malotřídní škola a její možnost individuální výuky žákům prospívá. Zvláště potěšující je i fakt, že v případě A, se oproti B, líbí všem žákům ve svých třídách a jsou spokojené. Zajímavé je i zjištění, že v případě A většina žáků, oproti B, nepatří do žádné party. Z tohoto důvodu se lze domnívat, že při tak malém počtu dětí na škole, nevznikne potřeba družit se ve skupinách, neboť jedna třída je jednou velkou skupinou. O to větší je však požadavek na pedagoga, aby i tzv. outsidersy uměl vhodným způsobem do kolektivu zapojit.

- Velmi alarmující je však zjištění, že v obě období (A i B) byla většina žáků svědkem toho, že bylo ubližováno některému z jejich spolužáků (položka č. 6) V našem případě je nutné považovat za spolužáky všechny děti této školy. U A je to 95%, u B je to 71%. (viz tabulka č. 2 A, B)

Tabulka č. 2A, B: Četnost svědků při ubližování.

2A

ročník	žáci, kteří se stali svědky ubližování	
	D	CH
1.r.	2	3
2.r.	3	3
3.r.	1	1
4.r.	2	1
5.r.	2	0
celkem	10	8

2B

ročník	žáci, kteří se stali svědky ubližování	
	D	CH
1.r.	3	1
2.r.	6	1
3.r.	2	3
4.r.	0	4
5.r.	2	0
celkem	13	9

Úroveň třídy

○ A

Zajímavé výsledky šetření byly získány odpovědí na otázku č. 7, která se týká četnosti výskytu šikany ve třídách. (viz tabulka č. 3A)

Tabulka č. 3A : Četnost výskytu šikany v jednotlivých ročnících ve třídách.

ročník	počet žáků, kterým bylo ve třídě ubližováno	
	D	CH
1.r.	1	3
2.r.	2	3
3.r.	0	0
4.r.	0	0
5.r.	0	0
celkem	3	6

Jak je patrné, žáci, kteří cítí, že jim někdo ubližoval, pochází pouze z 1. a 2. ročníku, což je pouze v jedné ze dvou tříd na této škole. Četnost je i přesto 47%, neboť v této třídě je větší počet žáků, než ve třídě druhé.

B

V tomto období je výsledek šetření výskytu četnosti šikany méně uspokojivý, i zde žáci odpovídali na otázku: „, Ublížíje ti někdo ze třídy?“ (viz tabulka č.3B)

Tabulka č. 3B : Četnost výskytu šikany v jednotlivých ročnících ve třídách.

ročník	počet žáků, kterým bylo ve třídě ubližováno	
	D	CH
1.r.	3	1
2.r.	4	0
3.r.	2	2
4.r.	0	4
5.r.	2	0
celkem	11	7

Z výše uvedené tabulky č. 3B, která je také shrnutím odpovědí na otázku č. 7 vyplývá, že 18 žákům z celkového počtu 31 bylo ve třídě různým způsobem ubližováno, a to v obou třídách. Četnost je 58%. Pouze jeden chlapec, který navštěvoval 2. r., se šikanou ve třídě nesetkal.

Shrnutí A-B: Z odpovědí na otázku č. 7 z obou období, je patrné, že v období B, byla četnost výskytu šikany o 11% vyšší, než v období A, a týkala se celoplošně všech tříd.

- Formy šikany v jednotlivých třídách a její frekvence opakování byly zjišťovány položkou č. 8 (viz tabulka č. 4A, B), a č. 9 (viz tabulka č. 5A, B).

A

Tabulka č. 4A : Formy šikany v jednotlivých třídách.

ročník	šikana psychická		šikana fyzická		psychická +fyzická	
	D	CH	D	CH	D	CH
1. r.	1	2	0	0	0	1
2. r.	2	2	0	0	0	1
3. r.	0	0	0	0	0	0
4. r.	0	0	0	0	0	0
5. r.	0	0	0	0	0	0
celkem	3	4	0	0	0	2

Tabulka č. 5A: Frekvence opakování šikany.

ročník	Jak často je žákům ubližováno		
	každý den	každý týden	jednou za měsíc
1.r.	0	1	3
2.r.	0	0	5
3.r.	0	0	0
4.r.	0	0	0
5.r.	0	0	0
celkem	0	1	8

Tabulka 4A ukazuje, že nejčastější forma šikany je forma psychická. Z 9 ubližovaných žáků ve třídě, jich právě 7 uvedlo tento způsob agrese. Žádný z žáků neuvedl pouze fyzickou agresi a 2 žáci uvedli psychickou i fyzickou formu ubližování. Nejčastěji žáci byli středem posměchu (8x), nadávek (4x), pomluv (2x), ponižování (2x) ve formě psychické a kopání (2x), ve formě fyzické.

V tabulce 5A je možno vidět, že opakovanost případného ubližování v tomto období se nejčastěji děje jednou za měsíc u 8 žáků, pouze jeden žák z 1. ročníku uvedl, že je mu ubližováno jednou do týdne.

B

Tabulka č. 4B : Formy šikany v jednotlivých třídách.

ročník	šikana psychická		šikana fyzická		psychická +fyzická	
	D	CH	D	CH	D	CH
1. r.	0	0	1	0	2	1
2. r.	1	0	0	0	3	0
3. r.	0	2	2	0	0	0
4. r.	0	3	0	0	0	1
5. r.	2	0	0	0	0	0
celkem	3	5	3	0	5	2

Tabulka č. 5B: Frekvence opakování šikany.

ročník	Jak často je žákům ubližováno		
	každý den	každý týden	jednou za měsíc
1.r.	0	3	0
2.r.	1	3	1
3.r.	1	1	2
4.r.	0	3	1
5.r.	1	0	1
celkem	3	10	5

Taktéž tabulka 4B ukazuje, že nejčastější forma šikany je forma psychická. Z 18 ubližovaných žáků ve třídách jich právě 8 uvedlo tento způsob agrese. 3 žáci uvedli fyzickou a 7 žáků současně psychickou a fyzickou formu ubližování.

Tito žáci byli však ve třídě nejčastěji terčem nadávek (12x), pak posměchu (7x), pomluv (6x) a ponižování (2x). Fyzické ubližování mělo formu kopání (4x), bití (4x) a fackování (3x).

Opakovanost těchto činů byla nejčastěji jednou do týdne, jak je možnost shlédnout v tabulce 5B, kde 10 žáků uvedlo tuto frekvenci opakování. Následně 5 žáků uvedlo jednou za měsíc a 3 žáci uvedli každodenní ubližování.

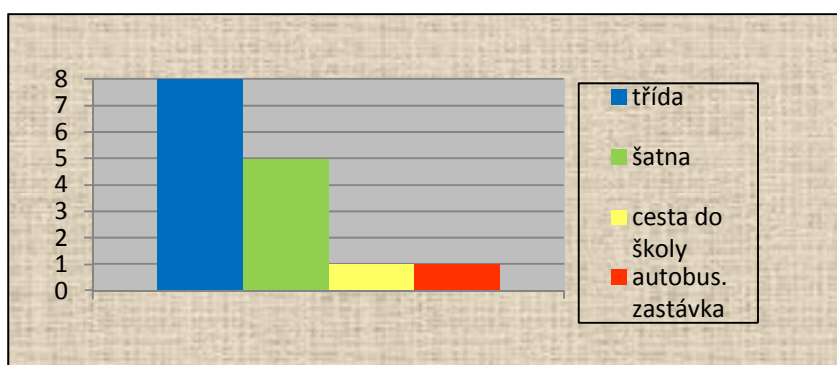
Shrnutí A-B: Z obou tabulek 4 A, 4 B je patrné, že nejčastější forma šikany, se kterou se žáci setkali ve třídách, v obou obdobích, je právě forma psychická. Ta se pak promítá i v kombinované formě psychické s fyzickou. Fyzická forma se v období A již vůbec neobjevuje, zato v období B byla zastoupena (3x).

Pozitivním zjištěním je, že v období A se projevy šikany neobjevují ve všech ročnících, jako tomu bylo u B, ale pouze u 1. a 2. ročníku na úrovni jedné třídy.

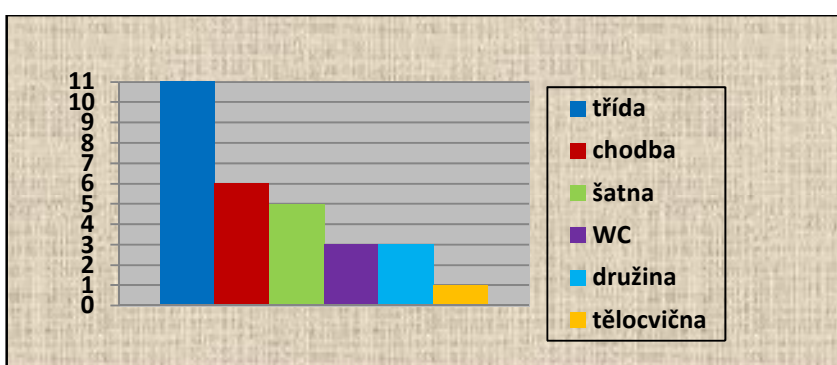
Dalším pozitivním zjištěním je frekvence opakovatelnosti tohoto ubližování, a to z původního nejčastěji uváděného týdenního u B, na měsíční u A. Každodenní frekvence se u období A již vůbec nevyskytuje. (viz tabulky 5A, 5B)

- Na nejčastější místo agrese dotazovaní žáci odpovídali v otázce č. 10. Výsledky šetření z obou období A i B lze shlédnout v grafech č. 2A, 2B.

Graf č. 2A: Nejčastější místo agrese třídních agresorů v období A.

Graf č. 2B: Nejčastější místo agrese třídních agresorů v období B.

Shrnutí A-B: Z grafů 2A,2B je vidět, že nejčastějším místem agrese, pro obě období, byla třída (8x,11x). Dalším společným místem se stala šatna se stejným počtem dotazovaných žáků (5x), přičemž v období B byla ještě před šatnou chodba (6x), kterou žáci zaškrtnuli ve svých odpovědích. Rozdílnost těchto období je vidět u dalších míst, kde se agrese proti žákům udála. V A to bylo při cestě do školy (1x) a na autobusové zastávce (1x). V B na WC (3x), družině (3x) a tělocvičně (1x).

- V našem šetření patří mezi významné odpovědi, odpovědi z otázek č. 11 (Kdo ti ubližuje? A kolik?) v rámci třídních agresorů a z č. 16 v rámci agresorů ze školy za obě období (A i B). (viz tabulky 6Aa, 6Ab a 6Ba, 6Bb)

A

Tabulka č. 6Aa: Agrese v rámci třídy.

ročník		Kdo ti ubližuje? Kolik?		
		DÍVKY	CHLAPCI	UČITEL(KA)
1.r	D		2x	0
	CH	1x	1x,2x,1x	0
2.r.	D	0	1x,2x	0
	CH	0	1x,1x,1x	0
3.r.	D	0	0	0
	CH	0	0	0
4.r.	D	0	0	0
	CH	0	0	0
5.r.	D	0	0	0

Tabulka č. 6Ab: Agrese v rámci školy.

ročník		Kdo ti ubližuje? Kolik?		
		DÍVKY	CHLAPCI	UČITEL(KA)
1.r	D	0	0	0
	CH	0	0	0
2.r.	D	0	0	0
	CH	0	0	0
3.r.	D	0	0	0
	CH	0	1x	0
4.r.	D	0	1x,2x	0
	CH	0	1x	0
5.r.	D	0	1x,1x	0

V tomto období, jak můžeme z tabulek shlédnout, se jedná pouze o agresi, která pravděpodobně pochází z jedné třídy, a to z 1. a 2. ročníku. Vzhledem k tomu, že žáci druhé třídy (3., 4. a 5. ročník) neuvádí žádnou agresi v rámci třídy, lze se domnívat, že bylo jednotlivým žákům, kteří tuto skutečnost uvedli, v období A, ubližováno v rámci vzájemného pohybu žáků mezi třídami o přestávkách. Tyto třídy jsou na jednom společném poschodí vedle sebe.

B

Tabulka č. 6Ba: Agrese v rámci třídy.

ročník		Kdo ti ubližuje? Kolik?		
		DÍVKY	CHLAPCI	UČITEL(KA)
1.r.	D	1x,3x	1x,3x,3x	0
	CH	1x	0	0
2.r.	D	1x,1x,1x	1x,1x,1x,1x	0
	CH	0	0	0
3.r.	D	0	2x,2x	1x
	CH	1x	3x	0
4.r.	D	0	0	0
	CH	0	1x,3x1x,3x	1x,1x
5.r.	D	1x,3x	0	0

Tabulka č. 6Bb: Agrese v rámci školy.

ročník		Kdo ti ubližuje? Kolik?		
		DÍVKY	CHLAPCI	UČITEL(KA)
1.r.	D	3x	3x,3x	0
	CH	1x	0	0
2.r.	D	0	2x,1x,3x	0
	CH	0	0	0
3.r.	D	2x,2x	0	1x
	CH	0	3x	0
4.r.	D	0	2x,3x	0
	CH	0	1x,3x	1x
5.r.	D	2x,2x	0	0

Z těchto dvou tabulek u období B je na první pohled vidět, že jak ve třídě, tak i na škole byl daleko vyšší výskyt agrese žáka k žákovi, ať už na úrovni třídy nebo školy. Co je však velmi důležité a pro naše šetření zarážející, že ve 3. a 4. ročníku, uvedli žáci učitele jako osobu, která jim ubližuje. Na úrovni třídy (3x), na úrovni školy (2x).

Shrnutí A-B: Máme-li porovnat období A, a období B na úrovni třídy a školy vidíme, že v A již byl výskyt žákovské agrese daleko menší, a to na úrovni jedné třídy, než v B. Zde se týkal celoplošně celé školy a všech tříd. Navíc i z šetření vyšlo najevo, že agrese nebyla jenom mezi žáky, ale také ze strany pedagogického pracovníka, což je velmi alarmující zjištění.

Úroveň školy

- Četnost šikany na škole, byla zjišťována v dotazníku otázkou č. 16. Výsledky šetření je možné posoudit z tabulek 7A a 7B.

Tabulka č. 7A: Četnost výskytu šikany v jednotlivých ročnících na škole v období A.

Tabulka č. 7B: Četnost výskytu šikany v jednotlivých ročnících na škole v období B.

7A

ročník	počet žáků, kterým bylo na škole ubližováno	
	D	CH
1.r	0	0
2.r	0	0
3.r	0	1
4.r	2	1
5.r	2	0
celkem	4	2

7B

ročník	počet žáků, kterým bylo na škole ubližováno	
	D	CH
1.r	2	1
2.r	3	0
3.r	3	1
4.r	2	3
5.r	2	0
celkem	12	5

Shrnutí A-B: Tyto tabulky potvrzují tabulky, které řeší agresí v rámci školy (6Ab a 6Bb). Opět je možno vidět, že četnost žáků, kterým bylo ubližováno, byla v období B vyšší (55%), než v období A (32%), tj. o 23% více z celkového počtu dotazovaných žáků.

Dalším zajímavým údajem v B je fakt, že téměř 2/3 dívek ze 17 cítí, že jim bylo na škole ubližováno. Naproti tomu v období A je 1 dívka z 3. ročníku, které nebylo ubližováno ani na úrovni třídy, ani na úrovni školy.

- Formy šikany na škole a jejich frekvence opakování byly zjišťovány otázkami č. 13 a č. 14. Shrnutí údajů lze shlédnout v tabulkách č. 8 A, B (otázka č. 13) a č. 9 A, B (otázka č. 14).

A

Tabulka č. 8A : Formy šikany na škole, jako celku, v období A.

ročník	šikana psychická		šikana fyzická		psychická +fyzická	
	D	CH	D	CH	D	CH
1. r.	0	0	0	0	0	0
2. r.	0	0	0	0	0	0
3. r.	0	1	0	0	0	0
4. r.	1	0	0	0	1	1
5. r.	2	0	0	0	0	0
celkem	3	1	0	0	1	1

Tabulka č. 9A: Frekvence opakování šikany na škole.

ročník	Jak často je žákům ubližováno		
	každý den	každý týden	jednou za měsíc
1.r	0	0	0
2.r	0	0	0
3.r	0	1	0
4.r	0	3	0
5.r	0	0	2
celkem	0	4	2

V rámci šetření školy lze vidět, že je opět, jako u tříd, nejčastější forma agrese v období A, agrese psychická, a to (4x) oproti 6 žákům, kteří uvedli, že jim bylo ubližováno. Zbylí 2 žáci určili formu psychickou společně s fyzickou. Nejčastěji žákům bylo nadáváno (4x), následně byli zájmem pomluv a posměchu (2x, 2x). Z fyzického ubližování sem patří kopání a bití (2x,2x).

Frekvence opakování je nejčastější týdenní, a to ve 4 případech. Dívky z 5. ročníku udávají opakovanost těchto činů 1x za měsíc.

B

Tabulka č. 8B : Formy šikany na škole jako celku v období B.

ročník	šikana psychická		šikana fyzická		psychická +fyzická	
	D	CH	D	CH	D	CH
1. r.	1	1	1	0	0	0
2. r.	2	0	0	0	1	0
3. r.	1	1	2	0	0	0
4. r.	1	2	0	0	1	1
5. r.	2	0	0	0	0	0
celkem	7	4	3	0	2	1

Tabulka č. 9B: Frekvence opakování šikany na škole.

ročník	Jak často je žákům ubližováno		
	každý den	každý týden	jednou za měsíc
1.r	0	2	1
2.r	1	0	2
3.r	1	0	3
4.r	0	2	3
5.r	0	0	2
celkem	2	4	11

V druhém období byla taktéž nejčastější forma ubližování, forma psychická (11x) ze 17 ubližovaných na škole. Psychická a fyzická byla uvedena (3x) a fyzická rovněž (3x). Žáci se museli potýkat s nadávkami (10x), pomluvami (7x) posměchem (6x), a ponižováním (2x). Fyzická forma byla zastoupena kopáním (5x), bitím (2x) a fackováním (1x).

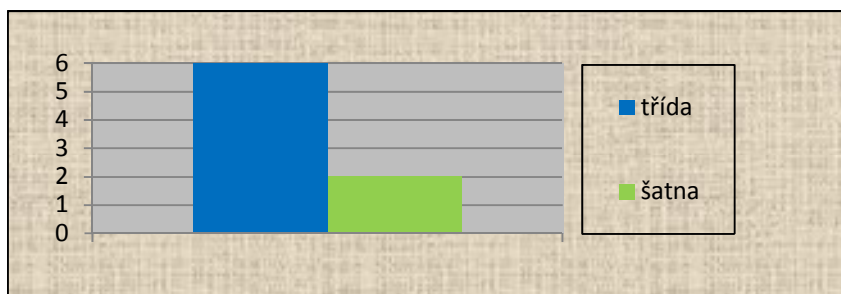
Nejčastější opakování této agrese, byl jeden měsíc (11x), nicméně se v našem průzkumu objevuje i každý den (2x) a každý týden (4x).

Shrnutí A-B: I zde, jako na úrovni školy, můžeme mluvit o nejčastější formě šikany, formě psychické, zastoupenou v A 67% a v B 65% z celkového počtu ubližovaných v každém období. V B se oproti A vyskytuje forma ryze fyzického násilí, a to hned u 3 žáků. Taktéž fyzická a psychická forma je u A nižší, vyskytuje se pouze (1x) oproti B, kde byla uvedena (3x). V obou obdobích se žáci nejčastěji potýkali s nadávkami, pomluvami a posměchem, ve stejném pořadí, přičemž v B žáci uvedli navíc ponižování, a to (2x). U fyzického násilí se v A i B opakuje, ve stejném pořadí, kopání a bití s tím, že v B bylo uvedeno (1x) fackování.

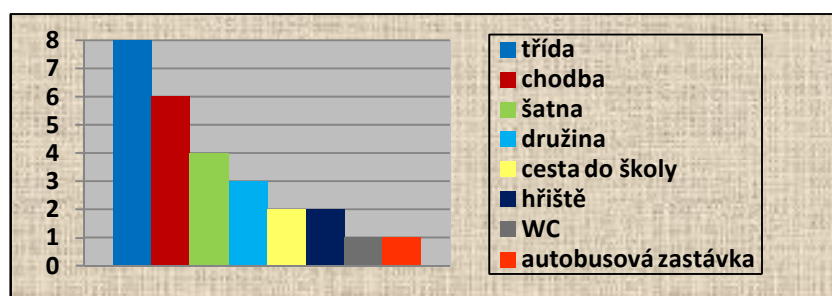
Nejčastější opakování těchto činů byla sice u A častější, a to jeden týden, uváděno žáky (4x), oproti B, kde to byl jeden měsíc (11x), avšak právě v tomto období někteří žáci uvedli i každodenní agresi, a to hned (2x).

- Na nejčastější místo agrese v rámci školy dotazovaní žáci odpovídali v otázce č. 15. Výsledky šetření z obou období A i B lze shlédnout v grafech č. 3A, 3B.

Graf č. 3A: Nejčastější místo agrese v rámci školy v období A.

Graf č. 3B: Nejčastější místo agrese v rámci školy v období B.

Shrnutí A-B: Na první pohled je velmi jasná rozdílnost obou období (A, B). Zatímco v B se agrese objevovala téměř ve všech prostorách školy i mimo ni, v A se tato agrese omezila pouze na oblast třídy a šatny.

o A

Počet žáků, kterým bylo ubližováno, jak na úrovni třídy, tak školy a zároveň se o tom někomu svěřili, lze zjistit z otázky č. 17. V tomto období se 13 žáků z 15 ubližovaných se svým problémem někomu svěřilo, což je 87%. Zajímavou skupinku tvoří 2 žákyně z 5. ročníku, které to nikomu neřekly. Pouze 60% žáků udává, že jim ten, komu se svěřili, pomohl (otázka č. 18). Naproti tomu 93% udává, že ten, kdo jim ubližoval, byl také potrestán (otázka č. 20).

B

V tomto období 73% z ubližovaných žáků udává, že o svém problému někomu řekli a přibližně 54% žákům pomohl ten, komu se svěřili. Jen o něco méně, tj. 50% žáků uvedlo potrestání těch, kteří různým způsobem ubližovali druhým.

Shrnutí A-B: Z údajů obou období je vidět, že v období B oproti A, bylo celkově nižší procento žáků, které by se někomu svěřili se svým problémem, nebo by jim bylo pomoheno, či byl potrestán ten, kdo jim ubližoval.

o Žáci z celé školy, ať ubližovaní, či ne, se mohli vyjádřit k otázce, zdali považují za dobrý nápad požádat učitele o pomoc. Výsledky lze zjistit z otázky č. 19 a tabulek č. 10A, 10B.

Tabulka č. 10 A: Důvěra v učitele (ku) při požádání o pomoc v období A.

Tabulka č. 10 B: Důvěra v učitele (ku) při požádání o pomoc v období B.

Tabulka č. 10 A

ročník	Důvěra v učitele při požádání o pomoc	
	ANO	NE
1.r.	6	0
2.r.	6	0
3.r.	1	1
4.r.	3	0
5.r.	2	0
celkem	18	1

Tabulka č. 10 B

ročník	Důvěra v učitele při požádání o pomoc	
	ANO	NE
1.r.	4	1
2.r.	8	0
3.r.	5	2
4.r.	5	3
5.r.	3	0
celkem	25	6

Shrnutí A-B: Z celkového počtu 19 žáků projevilo 95% žáků důvěru při požádání o pomoc učitele (ku) v období A. V období B, důvěru v pomoc od učitele (ky) projevilo téměř 81% žáků z celkového počtu 31 žák, což je o 14% méně, než v období A.

- o Důvěru ke svým rodičům z těch dětí, kterým bylo ubližováno jak ve třídě, tak i ve škole, mohli projevit žáci při zodpovězení otázky č. 21.(tabulky č. 11A a 11B)

Tabulka č. 11A

ročník	Důvěra ve své rodiče	
	ANO	NE
1.r.	4	0
2.r.	4	1
3.r.	1	0
4.r.	3	0
5.r.	2	0
celkem	14	1

Tabulka č. 11B

ročník	Důvěra ve své rodiče	
	ANO	NE
1.r.	2	2
2.r.	4	0
3.r.	2	3
4.r.	3	3
5.r.	2	1
celkem	13	9

Shrnutí A-B: Důvěra ve své rodiče byla v období A zastoupena 93%, v období B pouze 59%, což je o 34% méně.

- o A

O tom, zdali se žáci cítí být sami, komu je jim ubližováno, vypovídá otázka č. 22. V tomto období pouze 1dívka z 1. ročníku z 15 atakovaných žáků uvedla, že se cítí sama, komu je ubližováno. Dalších 14 žáků cítí, že se to děje i některým jiným z jejich spolužáků.

B

V tomto případě celkem 20 žáků z 22 atakovaných uvedlo, že nejsou sami, kterým je nějakým způsobem ubližováno. Zde 1 chlapec z 1. ročníku a 1 dívka ze 4. ročníku cítí, že jsou jediní, kterým je jakkoli ubližováno.

Shrnutí A-B: V obou případech je vidět, že se většina dětí necítí být sama, komu je jakýmkoli způsobem ubližováno. Přesto však by se neměly podcenit tyto jednotlivé výjimky. V A je to dívka z 1. ročníku, v období B to byly právě tyto dvě děti, na které také byla zaměřena pozornost.

○ **A**

Poslední otázka č. 23 tohoto průzkumu se týká oblasti vlastní obrany při agresi, kde na otázku, „Zkusil (a) jsi se bránit?“, odpovědělo 93% žáků kladně z 15 žáků. Pouze 1 dívka z 1. ročníku odpověděla „ne“.

B

Také v **B** byla většina dětí, která se pokusila bránit, a to v 91% z 22 žáků. Jen 2 žáci se o to nepokusili. Jeden z 3. ročníku a druhý z 5. ročníku.

Shrnutí A-B:

V **A** i **B** byla většina těch žáků, která se pokusila při agresi bránit.

3.7 Shrnutí výsledků praktické části

✓ Z interpretace tabulek č. 2A, 2B lze dojít k ne zcela uspokojivému zjištění, a to, že v obě období (A i B) byla většina žáků svědkem toho, že bylo ubližováno některému z jejich spolužáků. Pro náš průzkum bylo nutné považovat za spolužáky všechny děti této školy. U období A je to 95%, u B je to 71%, což je o 24% více, než u B. Z toho, že hodnota u období A je vyšší, než u B lze soudit, že většina žáků v období B byla sama agresorem, tudíž tolik nepociťovala a nevyhodnotila tak některou ze situací, kdy bylo druhým spolužákům ubližováno. Tyto ataky pak byly pravděpodobně žáky brány za běžné škádlení mezi sebou do té doby, pokud se taková situace netýkala právě jich, jak nám ukazují další hodnoty.

Ve třídě bylo v období A ubližováno 9 žákům z celkového počtu 19 dotazovaných, a ti, kteří cítili, že jim někdo ubližoval, pocházeli pouze z 1. a 2. ročníku této školy. Četnost je i přesto 47%. V období B bylo ve třídě ubližováno 18 žákům, což je 58% z celkového počtu 31 dotazovaných. Z obou období je patrné, že v období B byla četnost výskytu šikan o 11% vyšší, než v období A (viz tabulky 3A, 3B).

Ve škole, jako celku, byla četnost žáků, kterým bylo ubližováno v období B vyšší (55%), což odpovídalo 17 žákům, než v období A, kde atakům čelilo 6 žáků, tj. (32%). Rozdíl mezi jednotlivými obdobími tak činí 23%. Dalším zajímavým údajem v B je fakt, že téměř 2/3 dívek ze 17 cítí, že jim bylo na škole ubližováno. Naproti tomu v období A je 1 dívka z 3. ročníku, které nebylo ubližováno ani na úrovni třídy, ani na úrovni školy (viz tabulky 7A, 7B).

Celkový počet žáků, kteří se setkávají se šikanou ve třídě i ve škole, jako celku, je v A 15 z 19 dotazovaných, což činí 79%, a v B 22, což je téměř 71% z 31 dotazovaných. Opět se tu setkáváme se situací, kdy A je vyšší, než B, jako u tabulek 2A, 2B.

Přesto máme-li porovnat období A, a období B na úrovni třídy a školy vidíme, že v A již byl výskyt žákovské agrese daleko menší, a to na úrovni jedné třídy, než v B. Zde se týkal všech tříd. Navíc i z šetření vyšlo najevo, že agrese v B nebyla jenom mezi žáky, ale také ze strany pedagogického pracovníka, což bylo velmi alarmující. (viz tabulky 6Aa, 6Ab, 6Ba a 6Bb). Předpoklad se potvrdil.

✓ Z výsledků šetření je patrné, že nejčastější forma šikany, se kterou se žáci setkali v třídách, i na škole, v obou obdobích, je právě forma psychická. U A v poměru třída: škola 7: 4. U B to pak bylo 8: 11. Ta se pak promítá i v kombinované formě psychické s fyzickou. Ryze fyzická forma se na úrovni třídy v období A již vůbec neobjevuje. Taktéž fyzická a psychická forma na úrovni školy je u A nižší, vyskytuje se pouze (1x) oproti B, kde byla uvedena (3x), (viz tabulky 4A,4B a 8A,8B).

V obou obdobích se žáci nejčastěji potýkali s nadávkami, pomluvami a posměchem, ve stejném pořadí, přičemž v B žáci uvedli navíc ponižování, a to (2x), jak na úrovni třídy, tak i na úrovni školy. U fyzického násilí se v A i B opakuje, ve stejném pořadí, kopání a bití s tím, že v B bylo uvedeno (1x) fackování na úrovni školy, a v A na úrovni třídy, pouze kopání. Předpoklad se potvrdil.

✓ Jako dobrý nápad požádat o pomoc učitele (ku) považuje v období A 18 žáků z celkového počtu 19 dotazovaných na celé škole, což činí 95%. V období B, důvěru v pomoc od učitele (ky) projevilo 25 žáků, což je téměř 81% žáků z celkového počtu 31 žák, což je o 14% méně, než v období A (viz tabulky č. 10A,10B). Předpoklad se potvrdil.

✓ Z průzkumu vyplynulo, že v období A projevilo důvěru ve své rodiče a s nimi o svém problému mluvit 93% žáků, kterým bylo ubližováno. V období B to bylo pouze 59% žáků, což je o 34% méně, než v období A. Předpoklad se potvrdil.

✓ Z porovnání obou období A - B v předchozích vyhodnocených položkách, kde v období A byly dosaženy téměř ve všech ukazatelích lepší hodnoty než v B, se lze domnívat, že změna personálního obsazení školy vedla ke zlepšení vztahů mezi žáky a učiteli. Předpoklad se potvrdil.

4. Závěr

Tato diplomová práce, zvláště její praktická část, probíhala na jedné vesnické malotřídní škole, kde jsem před pěti lety vedla podobný výzkum v rámci své studentské práce.

V době mého nynějšího průzkumu, který jsem uskutečnila koncem minulého školního roku, školu navštěvovalo 22 zapsaných žáků rozdělených do pěti ročníků a dvou tříd.

Přijetí současnou paní ředitelkou bylo velmi vstřícné a rovněž spolupráce s ostatními učitelkami byla velmi příjemná. Průběh průzkumu proběhl tak, jak bylo popsáno v kapitole 3. 3.

Vlastní praktické části se však zúčastnilo pouhých 19 žáků, neboť jeden žák z druhého ročníku onemocněl, jeden žák se týden před tímto průzkumem odstěhoval a jedna žačka ze třetího ročníku je integrovaná s nižší mentální zralostí.

Jak se však ukázalo, žák, který se průzkumu nezúčastnil a odstěhoval se, měl i tak velký vliv na výsledcích šetření. Nejen, že se žáci obou tříd ptali, jestli ho mohou zahrnout do svých odpovědí, ale i jeho paní třídní učitelka mě před výzkumem na tohoto chlapce upozornila, neboť prý byl velmi k dětem nenechavý, rád jim dělal naschvály, nebo s nimi mluvil nevybíravým slovníkem.

Přesto průzkum ukázal, všichni žáci byli ve škole spokojeni a všichni ve škole měli a mají kamaráda. Ne zcela povzbudivý výsledek pak vzešel z otázky týkající se přítomnosti ataku na některého ze spolužáků. Ostatní výsledky již směřovali ke třídě, kterou chlapec navštěvoval. U otázky č. 7 bylo ubližováno pouze žákům z prvního a druhého ročníku a u otázky č. 12, bylo ubližováno pouze žákům třetího, čtvrtého a pátého ročníku. Nejčastěji se ataky odehrávaly ve třídě, pravděpodobně o přestávkách a v šatně, jak na úrovni třídy, tak i školy. Taktéž na otázky: „Ubližuje ti někdo a kolik?“, otázka č. 11 a 16, žáci nejčastěji odpovídali „jeden chlapec“ a to tak, že v rámci třídy kladně odpovídal první a druhý ročník a v rámci školy, třetí až pátý ročník.

Povzbuzující výsledek patří otázce č. 19, která se zabývá důvěrou v učitele při požádání o pomoc. Téměř všichni žáci z celé školy (95%) projeví důvěru ve své učitele (učitelky). Taktéž z výsledku vzešlo, že téměř všichni ti, co někomu ubližovali, byli i potrestáni.

V neposlední řadě je velmi potěšující i výsledek zkoumající důvěru v rodiče. Všichni žáci, krom jednoho žáka z druhého ročníku, kterým bylo jakkoli ubližováno, projevili důvěru svým rodičům a o svém problému jim řekli.

Naproti těmto výsledkům ze současné situace školy jsem měla možnost vyhodnotit i výsledky výzkumu před pěti lety, kdy výzkumu se zúčastnil 31 žák. Přestože tehdejší pan ředitel souhlasil s provedením průzkumu, odmítl se vzdalit ze třídy, kterou vyučoval, ve chvíli, kdy žáci byli požádáni o vyplnění depistážního dotazníku. Překvapivé zjištění uvedli žáci ze třídy pana ředitele, kteří uváděli, že je jim ubližováno učitelem formou psychickou. Opakovanost této šikany byla sice s delšími odstupy, avšak právě tito žáci si mysleli, že nemá cenu požádat učitele o pomoc. Důvěru ve své učitele projevilo tehdy 72% žáků. Bohužel to byli především žáci z druhé třídy, kde třídním učitelem byly paní učitelka. Důvěru ve své rodiče projevilo pouhých 59% z ubližovaných žáků.

Z dalších výsledků, které se daly získat z dotazníků, lze usuzovat, že mezi žáky této malotřídní školy tehdy panovala ve větší míře agrese vůči svým spolužákům. Většina dětí patřila do nějaké party, a proto se dalo domnívat, že mezi nimi docházelo k určitému druhu soutěživosti a rivalitě podporované učiteli, kteří zdánlivě lehčí roztržky nejspíše brali na lehkou váhu a mnohé spory se nesnažili řešit. Svědčil o tom i ten výsledek, že ačkoli se děti ve větší míře nebáli požádat učitele o pomoc, bylo méně těch, kterým pomohl ten, komu se svěřily. Ještě menší počet dětí uvedlo, že byl agresor potrestán.

Cílem této práce bylo zjištění současné situace v oblasti četnosti a forem šikany na malotřídní škole po pěti letech a ověření, zdali výměna pedagogických pracovníků, která proběhla v průběhu těchto let, přispěla ke zlepšení vztahů mezi žáky a učiteli.

Ze všech zjištěných skutečností a výsledků získaných průzkumem lze usuzovat, že výměnou pedagogických pracovníků se výrazně zlepšily nejen vztahy mezi žáky a učiteli, ale také atmosféra na celé škole.

5. Navrhovaná opatření

Mezi navrhovaná opatření a doporučení před pěti lety patřil:

- Zvýšený dohled nad chováním žáků zvláště v období přestávek.
- Začátkem dalšího školního roku provést opětné dotazníkové šetření a soustředit se na žáky, které uváděli jakoukoli agresi.
- S výsledky šetření seznámit Radu rodičů školy a zjistit, zdali ze strany rodičů dětí, které se doma svěřily, nebyly již vzneseny připomínky na chování a jednání pana ředitele.

Všechna doporučená opatření se postupně v průběhu dalšího školního roku začala naplňovat. Rada rodičů zjistila celkovou nespokojenost s postupy a chováním pana ředitele, proto k opětnému přešetření vzniklého problému pozvala Českou školní inspekci (dále ČŠI), která potvrdila výsledky předchozího šetření.

Na základě výsledků ČŠI zřizovatel školy rozhodl o výměně obsazení postu ředitele této školy.

Současná paní ředitelka se snaží spolu se svými kolegyněmi naplňovat i další opatření, která vedou k potlačení tohoto sociálně patologického jevu nejen svým chováním a příkladem, ale i opatřením ve školním řádu této školy, kde se v kapitole 3.2 „Ochrana před sociálně patologickými jevy“, můžeme dočíst:

„Všichni pedagogičtí pracovníci školy, zejména pak školní metodik prevence, průběžně sledují konkrétní podmínky a situaci ve škole z hlediska výskytu sociálně patologických jevů, uplatňují různé formy a metody umožňující včasné zachycení ohrožených žáků.

Školní metodik prevence zajišťuje spolupráci s rodiči v oblasti prevence, informuje je o preventivním programu školy a dalších aktivitách. Ředitelem školy je pověřen spolupracovat s dalšími institucemi sociálně právní ochrany dětí a mládeže.

Žáci školy mají přísný zákaz nosit, držet, distribuovat návykové látky v areálu školy. Porušení tohoto zákazu je hrubým porušením školního řádu. Ředitel školy využije všech možností (výchovná opatření apod.) k sankcionování uvedených přestupků. O zjištěních budou informováni zákonní zástupci žáků a zároveň budou seznámeni s možností odborné pomoci.

Projevy šikanování mezi žáky, tj. násilí, omezování osobní svobody, ponižování apod., kterých by se dopouštěli jednotliví žáci nebo skupiny žáků vůči jiným žákům nebo skupinám (zejména v situacích, kdy jsou takto postiženi žáci mladší a slabší), jsou v prostorách školy a při školních akcích přísně zakázány a jsou považovány za hrubý přestupek proti školnímu řádu. Podle okolností ředitel školy zváží možnost postihu žáků, kteří tento zákaz přestoupí a bude o zjištěních a závěrech informovat zákonné zástupce žáků.

Pedagogičtí pracovníci školy (a dle potřeby i ostatní zaměstnanci školy či vedoucí zájmových kroužků) jsou povinni, v souladu s pracovním řádem, vykonávat kvalitní dohled nad žáky o přestávkách, před začátkem vyučování, po jeho skončení, a to hlavně v prostorách, kde by k sociálně patologickým jevům mohlo docházet.“ (Kindlová, 2009)

Stejně tak jsou ve školním řádu, v kapitole „Práva a povinnosti žáků“ začleněna i tato pravidla:

- „mám právo vyjádřit svůj názor, ale sděluji jej formou, která neodporuje slušnosti“
 - „mám právo na ochranu před psychickým nebo fyzickým násilím a nedbalým zacházením“
 - „mám právo na poskytnutí pomoci v případě, že se ocitnu v nesnázích nebo mám jakékoliv problémy“
 - „mohu si vyžádat pomoc vyučujícího v případě, že jsem nerozuměl učivu“
 - „mám právo na život a práci ve zdravém životním prostředí“
-
- „pomáhám slabším a postiženým spolužákům“
 - „jsem zodpovědný za své chování a výsledky ve vyučování“, jejichž autorem je paradoxně bývalý pan ředitel.

Seznam použité literatury

- BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV, 2003.
ISBN 80-86642-08-9
- Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online]. 21.4.2009
[cit. 2011-10-18]. Dostupné z WWW: <http://www.bkb.cz/>
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001.
ISBN 80-7178-463-X.
- DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Jinočany : H & H, 1993. ISBN 80-85467-06-2.
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : 1995. ISBN 80-7178-034-0
- FOJTÍKOVÁ, Z. *Šikana*. Rodina a škola, 2000. Pedagogicko- psychologická poradna Bruntál [online]. [cit. 9. prosince 2010]. Dostupné na WWW: <http://web.telecom.cz/ppp.bruntal/texty/šikana.html>.
- GHRÁSKA, M., TOMANOVÁ, D., HOLOUŠOVÁ, D. (ed.) *Klima současné české školy* Brno : Konvoj, 2003. ISBN 80-7203-064-5.
- HRABAL, V. *Sociální psychologie pro učitele*. Praha : Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-553-X.
- JEŽEK, S. (ed.) *Psychosociální klima školy*. Brno : MSD s.r.o., 2004.
ISBN 80-866633-13-6.
- KINDLOVÁ, H. *Školní řád*. Řád ZŠ [online]. 2009, no. 391/2009 [cit.2. únor 2012].
Dostupné na WWW: <http://www.skolasojovice.cz/dokumenty.htm>.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. Praha : 2001. ISBN 80-7178-513-X
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha : 1997. ISBN 80-7178-123-1
- KYRIACOU, CH. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha : Portál, 1996.
ISBN 80-7178-965-8.
- LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-699-2.

- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno : 1995.
ISBN 80-210-1070-3
- PARRY, J., CARRINGTON, G. *Čelíme šikanování: Sborník metod*. Praha : IPPP ČR, 1997
- PROKOP, J. *Škola jako sociální útvar*. Praha : Karolinum, 1996. ISBN 80-86039-01-3.
- ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha : 1995. ISBN 80-7178-049-9
- ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha : Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.
- SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha : 1985. SPN
- TALIÁN, F. *Malý lexikon šikanování*. Praha : IGA MZČR, 1996. 3614-3
- VÁGNEROVÁ, K. a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. Praha : Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5
- VYKOPALOVÁ, H. *Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování*. Olomouc : UP, 1992. ISBN 80-7067-161-0.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. Praha : Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam příloh

Č. 1 Dotazník

Č. 2 Vzor vyplněného dotazníku

Přílohy

Příloha č. 1 - Dotazník

D o t a z n í k

*Potřebuji tvoji pomoc a prosím tě, abys vyplnil(a) anonymně (tajně) tento dotazník.
Informace nám pomohou zabránit ubližování slabým a bezbranným a vytvořit bezpečnější
prostředí pro všechny děti.*

Škola.....

Datum.....Třída.....Pohlaví(chlapec, děvče).....

Zakroužkuj odpověď, která je pravdivá.

Nepodepisuj se!

-
1. Jsi rád(a) v této třídě?	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
3. Patříš ve třídě do nějaké party?	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
4. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení?	<i>- jedničky a dvojky, případně samé jedničky;
- několik trojek;
- několik čtyřek;
- jedna i více pětěk</i>	
5. Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování?	<i>- jedničku
- dvojku
- trojku</i>	
6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
7. Neubližoval nebo neubližuje ti někdo ze třídy nebo někomu?	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>

14. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno: - *Téměř každý den*
- *Téměř každý týden*
- *Asi jednou do měsíce*

15. Kde se to děje?

*Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – v družině – cestou do školy nebo ze školy
- na autobusové zastávce – v tělocvičně – na hřišti*

Pokud jinde, tak kde?

16. Ten kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka, nebo učitel(ka)?

	<i>Dívka</i>	<i>Chlapec</i>	<i>Učitel(ka)</i>
Kolik je těch, kteří ti ubližují ?	<i>Dívka</i>	<i>Chlapec</i>	<i>Učitel(ka)</i>
	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>3</i>
	<i>Více než 3</i>	<i>Více než 3</i>	<i>Více než 3</i>

17. Řekl(a) jsi o tom někomu? *Ano* *Ne*

18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekla ? *Ano* *Ne*

19. Myslíš, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?
Ano *Ne*

20. Byl potrestán, ten kdo ti ubližoval? *Ano* *Ne*

21. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?
Ano *Ne*

22. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?
Ano *Ne*

23. Zkusil(a) jsi se bránit? *Ano* *Ne*

Příloha č. 2 – Vzor vyplněného dotazníku

D o t a z n í k

Potřebuji tvoji pomoc a prosím tě, abys vyplnil(a) anonymně (tajně) tento dotazník. Informace nám pomohou zabránit ubližování slabým a bezbranným a vytvořit bezpečnější prostředí pro všechny děti.

Škola. Z.Š. Sejovice.....

Datum. 12.4......Třída. 5.....Pohlaví(chlapec, děvče). děvče.....

Zakroužkuj odpověď, která je pravdivá.

Nepodepisuj se!

1. Jsi rád(a) v této třídě?

Ano

Ne

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Ano

Ne

3. Patříš ve třídě do nějaké party?

Ano

Ne

4. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení?

- jedničky a dvojky, případně samé jedničky;
- několik trojek;
- několik čtyřek;
- jedna i více pětiek

5. Jakou známku jsi dostal(a) na vysvědčení z chování?

- jedničku
- dvojku
- trojku

6. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy?

Ano

Ne

7. Neubližoval nebo neubližuje ti někdo ze třídy nebo někomu?

Ano

Ne

8. Jak je ti ubližováno ? Stačí, když zaškrtněš, nebo popiš vlastními slovy.

*Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – kopání –
- rány pěstí*

Jinak - jak?

9. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno: - *Téměř každý den*
- *Téměř každý týden*
- *Asi jednou do měsíce*

10. Kde se to děje?

*Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – družině – cestou do školy nebo ze školy -
- na autobusové zastávce – v tělocvičně – na hřišti*

Pokud jinde, tak kde?

11. Ten kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka, nebo učitel(ka) ?

	<i>Dívka</i>	<i>Chlapec</i>	<i>Učitel(ka)</i>
Kolik je těch, kteří ti ubližují?	<i>Dívka</i>	<i>Chlapec</i>	<i>Učitel(ka)</i>
	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
	<i>3</i>	<i>3</i>	<i>3</i>
	<i>Více než 3</i>	<i>Více než 3</i>	<i>Více než 3</i>

12. Ubližuje ti někdo ve škole nebo někomu? ☒ **Ano** ☐ **Ne**

13. Jak je ti ubližováno? Stačí, když zaškrtněš, nebo popiš vlastními slovy.

*Ignorování – posměch – pomluvy – ponižování – nadávky – bití – fackování – rány pěstí
- kopání*

Jinak, jak?

14. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno: - *Téměř každý den*
- *Téměř každý týden*
- *Asi jednou do měsíce*

15. Kde se to děje?

Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – v družině – cestou do školy nebo ze školy
– na autobusové zastávce – v tělocvičně – na hřišti

Pokud jinde, tak kde?

16. Ten kdo ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka, nebo učitel(ka)?

Dívka

Chlapec

Učitel(ka)

Kolik je těch, kteří ti ubližují ?

Dívka

Chlapec

Učitel(ka)

1

1

1

2

2

2

3

3

3

Více než 3

Více než 3

Více než 3

17. Řekl(a) jsi o tom někomu?

Ano

Ne

18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekla ?

Ano

Ne

19. Myslíš, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

Ano

Ne

20. Byl potrestán, ten kdo ti ubližoval?

Ano

Ne

21. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?

Ano

Ne

22. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují?

Ano

Ne

23. Zkusil(a) jsi se bránit?

Ano

Ne